

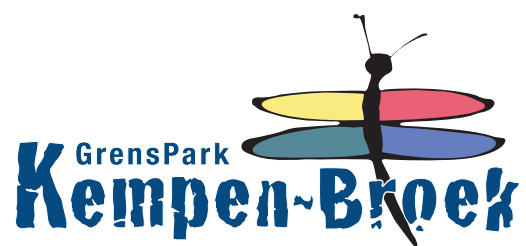
DUURZAAM VERBINDEN, EEN KWALITEITSIMPULS VOOR HET LEEFMILIEU IN HET KEMPEN~BROEK EN DE GRENSREGIO

BUITENGEWOON NATUURLIJK

RAPPORTNUMMER 2013/1

Eindrapport Interreg project 2010 - 2013

Weenter- en Budelebergen © Erwin Christus

INHOUD

1.	Voorwoord	7
2.	Kempen~Broek in een notendop	9
3.	Inleiding	13
4.	Doel van het project	17
5.	De partners	21
6.	Duurzaam Verbinden in een notendop	23
7.	De realisaties	29
	Doelstelling 1 : Mensen met Natuur verbinden	
1.	COMMUNICATIE	29
2.	KENNISUITWISSELING	38
3.	BELEVINGSAANBOD	44
	Doelstelling 2 : Natuur met Natuur verbinden	
4.	NATUURINRICHTING	59
5.	KLIMAATBUFFERS	66
	Doelstelling 3 : Beleid met Praktijk verbinden	
6.	BELEID IN DE PRAKTIJK	73
	Projectcoördinatie	
8.	Een onverwachte erkenning	79
9.	Verschil moet er zijn ... over andere werkwijzen en onderbroken netwerken	81

Opmerking!

De kosten die in dit rapport zijn opgenomen zijn de kosten die bij de Grensregio Vlaanderen - Nederland zijn gedeclareerd. Deze kunnen na de financiële eindcontrole van dit project nog wijzigen.

IJzeren Man © Erwin Christis

1. VOORWOORD

“De grens alleen nog maar een streep” staat op een plaquette bij een monument dat in het Stramprooierbroek werd geplaatst naar aanleiding van de 150ste verjaardag van de scheiding van de beide provincies Limburg. De streep markeert netjes de grens.

Grenzen ... eeuwen lang scheidden en verbonden ze mensen. Soms lagen ze er maar even, soms voor lang. Grensbewoners stoorden zich er niet altijd aan. Net zoals de natuur dat niet deed en nog steeds niet doet. Een grens meer of minder maakt niet uit. Ze wordt moeiteloos overgestoken door mensen, planten en dieren, om nog maar te zwijgen van water.

Daar knelt vaak het schoentje in onze huidige maatschappij. We willen alles – ook het landschap - in hokjes verdelen, met duidelijke grenzen. De natuur werkt zo niet. Zij speelt een spel zonder grenzen.

Het Kempen~Broek is zo’n gebied vol grenzen. Niet enkel de landsgrens tussen België en Nederland loopt als een onzichtbare lijn door dit gebied. Ook de grens van de beide provincies Limburg en Noord-Brabant of de grenzen tussen Cranendonck, Weert, Nederweert, Bocholt, Bree, Kinrooi en Maaseik – de zeven gemeenten waar Kempen~Broek in ligt – doorkruisen onzichtbaar de bossen, moerassen, heidevelden en landbouwgebieden. Ze worden enkel zichtbaar als je een kaart openslaat of een oude grenspaal vindt.

Grenzen in de hoofden van mensen zijn er eveneens. Deze zijn vaak het moeilijkst te doorbreken. Grenzen tussen de landbouwsector, de natuursector, de toeristische sector, de bosbouw- en de watersector waren decennialang onoverbrugbaar. Maar dat verandert stilaan, stapje per stapje met ieder gezamenlijk project dat in Kempen~Broek wordt uitgevoerd. Grenzen gaan zo over in begrip en respect.

Ludwig Vandenhove

gedeputeerde voor Leefmilieu, Natuur, Waterlopen, Visserij, Provinciaal Natuurcentrum, Provinciedomein Nieuwenhoven
provincie Limburg (B)

Grenzen, of beter overgangen, tussen verschillende biotopen in het Kempen~Broek vormen de rijkdom van het gebied. Weiland, akkers, bossen, beekvalleien, moerassen, stuifzand en heide vormen samen een levende mozaïek. En ook deze grenzen worden verlegd, omdat gebieden worden heringericht, omdat wildernis terug een beetje ruimte krijgt, omdat de natuurlijke successie nooit stilstaat.

Deze landschappen en deze mensen vormen samen de basis waarop in Kempen~Broek wordt samengewerkt. Over grenzen. En laat dit nu net het beleid zijn waar wij als gedeputeerden aan werken. Mensen stimuleren en steunen om hun eigen leefomgeving te waarderen, te koesteren en te verrijken. Een leefomgeving bruisend van leven, maar vaak intens stil. Een plek waar ze op zoek kunnen gaan naar rust, waar ze even uit de overvolle agenda van het alledaagse leven kunnen stappen of waar ze kunnen luisteren naar het geluid van de stilte.

Al deze kwaliteiten maken dit gebied tot een laboratorium, tot een voorbeeld van structurele, grensoverschrijdende samenwerking. Deze samenwerking is op het lijf geschreven van Europese, grensoverschrijdende programma’s zoals Interreg in de Gensregio Vlaanderen-Nederland. Misschien spreken we beter van grensvervagende projecten.

Met de afsluiting van dit Interreg project ‘Duurzaam Verbinden, een kwaliteitsimpuls voor het leefmilieu in het Kempen~Broek en de gensregio’ hebben negen partijen enkele stukjes kunnen toevoegen aan de puzzel van het Kempen~Broek. Zij vertalen ons beleid naar de praktijk, over grenzen, elke dag. Een prestatie om fier op te zijn. Een prestatie waar wij als gedeputeerden voor Leefmilieu van de beide provincies Limburg graag op terug kijken. Het werk is echter nog lang niet gedaan, maar daar willen wij, samen met de samenwerkende partijen in het Kempen~Broek, graag onze schouders onder zetten. Zonder grenzen.

Patrick van der Broeck
gedeputeerde voor Ruimte, Natuur en Infra

provincie Limburg (NL)

Boshoeverheide © Erwin Christis

2. KEMPEN~BROEK IN EEN NOTENDOP

Als je op een landkaart op zoek gaat naar het GrensPark Kempen~Broek zal je lang moeten zoeken. De naam Kempen~Broek is een verzonnen naam die in 2000 aan een gebied werd gegeven dat zich uitstrekt over het punt waar de provincies Limburg en Noord-Brabant elkaar raken. Het 25.000 hectare grote gebied ligt op het grondgebied van de gemeenten Cranendonck, Nederweert en Weert in Nederland en Bocholt, Bree, Kinrooi en Maaseik in België. De Belgisch - Nederlandse grens verdeelt het in twee min of meer gelijke delen.

Het is een eigenzinnig landschap dat zich niet aan grenzen stoort.

Kempen~Broek ligt in een vlakte waar het kwelwater uit het Kempens Plateau aan de oppervlakte komt en waar een aantal beken doorstromen op hun tocht van de bron op het Kempens Plateau naar de monding in de Maas. Hierdoor bestond het gebied ooit uit uitgestrekte moerassen die tussen hoger gelegen, droge dekzandruggen lagen. De voorbije eeuwen heeft de mens het landschap grotendeels en in verschillende fases ontgonnen. Later werden delen dan weer aan hun lot overgelaten. Hierdoor ontstond een bijzonder afwisselende mozaïek van landschappen. Moerassen, stuifduinen, bossen, heide, beekvalleien en landbouwgebieden vormen vandaag het waardevolle gezicht van Kempen~Broek.

Wijffelterbroek © Erwin Christis

Stramprooierbroek © Erwin Christis

In het centrale, natste gedeelte en in de beekvalleien liggen tegenwoordig de natuurgebieden. Hier verliep de ontginning het moeizaamst of werden de ontgonnen gronden weer verlaten. Verschillende beheerders proberen deze gebieden nu aan elkaar te smeden tot een aaneengesloten, grensoverschrijdende groene noordzuid-as. Deze groene as ligt ingebed in een 'schil' van cultuurlandschappen, waarvan sommige hun kleinschalige karakter hebben behouden terwijl andere intensief werden ontgonnen en ingericht om tegemoet te komen aan de vereisten van een groot-schalige, hedendaagse landbouw.

In 1839 werd het gebied een grensstreek tussen België en Nederland, iets waar de inwoners zich echter niet aan stoorden. Ze onderhielden voortdurend contacten over de grens en dreven er handel. Dit gebeurde niet altijd legaal en het smokkelen tierde er welig.

Voor de samenwerking in Kempen~Broek werd weliswaar een perimeter afgebakend, maar het gebied is geen eigendom van één persoon of organisatie. Hier wonen, werken en recreëren vele mensen. Zo'n 40 partijen werken samen om deze streek met zijn landschappelijke eigenheid en natuurlijke waarden over de grens

te behouden, uit te bouwen en beleefbaar te maken. Zo willen ze er voor zorgen dat ook toekomstige generaties hier graag blijven wonen en bezoekers er graag op bezoek komen.

Grensoverschrijdend samenwerken ligt als het ware in de natuur van de 40 partijen die hier voortdurend bewijzen waar Interreg voor staat. In het oosten van de Gensregio Vlaanderen - Nederland groeide deze samenwerking uit tot een structurele samenwerking waarmee mijlpaal per mijlpaal wordt gerealiseerd.

Het is een streek die alle kwaliteiten heeft om in Vlaanderen en Nederland uit te groeien tot een topregio als je op zoek gaat naar stilte, weidse landschappen, biodiversiteit, streekproducten of een lokaal gebrouwen biertje in een oude watermolen. De samenwerkende partijen zien dit gebied met hoge natuur- en landschapswaarden, recreatieve en toeristische mogelijkheden als basis voor een duurzame en grensoverschrijdende streekontwikkeling en motor voor de lokale economie.

Stramprooierbroek © Erwin Christis

3. INLEIDING

Om deze basis voor een duurzame en grensoverschrijdende streekontwikkeling te realiseren, maakten de partijen graag gebruik van de financiële middelen die via het Interreg programma werden aangeboden. Na een aantal succesvolle projecten (Interreg II en IIIa) kwamen de partners tot de vaststelling dat ze samen weliswaar substantiële stappen hadden gezet in het behalen van hun gemeenschappelijke doel, maar dat het werk nog lang niet af was. Ze hadden tal van nieuwe ideeën en projectvoorstellen om dit doel te bereiken. Deze bundelden ze in een Plan van Aanpak 2006-2013. Dit Plan van Aanpak creëerde voor de periode 2006-2013 een dynamisch kader voor een vernieuwde, integrale en grensoverschrijdende samenwerking op het vlak van natuur, landschap, water, natuurbeleving en initiatieven voor een verbrede landbouw. Deze samenwerking vormde de basis voor een duurzame streekontwikkeling. Geld dat werd besteed in natuur en landschap - met andere woorden in het buitengebied - werd door de partijen gezien als een investering met rendement. Uit dit Plan van Aanpak werden reeds enkele ideeën omgezet in concrete projecten en subsidiedossiers.

Dit Interreg IV project bouwde dan ook voort op het Plan van Aanpak én op de voorbije, succesvolle Interreg IIIa projecten Kempen~Broek, grensoverschrijdend landschap (2002-2006) en Kempen~Broek natuurlijk, voor mens en dier (2006-2007). Veel was reeds gerealiseerd, maar er waren bijkomende activiteiten nodig om de gemeenschappelijke en grensoverschrijdende doelen te bereiken. Enkele uitdagingen uit het Plan van Aanpak werden vertaald naar een nieuwe projectaanvraag om een financiële ondersteuning van de Grensregio Vlaanderen-Nederland te ontvangen.

Volgende vaststellingen lagen aan de basis van deze uitdagingen en dit Interreg IV project:

- In Nederland en Vlaanderen staat biodiversiteit steeds vaker onder druk door versnippering van natuurgebieden en verflakking van landschapskwaliteit.
- Ondanks het Europees (natuur)beleid blijft de invulling van beleid over de grenzen en de afstemming van landelijk be-

leid met de buurlanden vaak een knelpunt. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in Nederland en het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) stoppen aan de landsgrens, maar de natuur loopt door. Diersoorten botsen bij het migreren over landsgrenzen eveneens op verschillen in beleid, visie en aanpak. Een grensoverschrijdende afstemming en aanpak is hier dan ook meer dan noodzakelijk.

- De gevolgen van klimaatverandering zijn nu reeds en ook in onze regio voelbaar! Het wordt in de (nabije) toekomst steeds noodzakelijker om bijvoorbeeld water zo lang mogelijk bovenstrooms op te houden of te bufferen om benedenstrooms overstromingen te vermijden. Daarenboven wordt de noodzaak aan robuuste en verbonden natuurgebieden in ons versnipperd landschap steeds groter. Planten- en dier-

soorten krijgen via deze robuuste (natuur)verbindingen immers de kans om te migreren en zich aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering (klimaatadaptatie).

- Het GrensPark Kempen~Broek wordt omgeven door dichtbevolkte centra zoals Eindhoven, Maastricht, Hasselt, Venlo,... waar de bewoners steeds meer op zoek gaan naar een aangename omgeving om te wonen, te werken en zich te ontspannen. Een toenemende vergrijzing, de stijgende vraag naar actieve vrijetijdsinvulling in eigen omgeving en de trend naar meer korte vakanties dicht bij huis biedt kansen voor nieuwe partnerschappen. Het opent perspectieven voor de uitbouw van een duurzame, lokale economie en levert een bijdrage aan inspanningen tegen klimaatverandering.

't Hasselterbroek © Erwin Christis

Een bijzonder ambitieus projectvoorstel, met een geraamd budget van zes miljoen EUR, werd bij het Gemeenschappelijk Secretariaat van de Gensregio Vlaanderen – Nederland aangemeld. We waren echter niet de enigen die een projectvoorstel hadden ingediend waardoor de beschikbare middelen al snel ontoereikend bleken te zijn. Daarom moest worden bespaard en moesten sommige projectonderdelen deels of volledig worden geschrapt. De partners hadden echter de vaste wil om deze geschrapte onderdelen alsnog en met andere middelen te realiseren.

van de gebruikelijke 50%, toont aan dat ze allen geloofden in de noodzaak en de kansen van dit project. Door deze financiële inspanning kon met een Interreg subsidie van ca. 815.000 EUR toch ruim 2,4 miljoen EUR aan investeringen in de gensregio worden gerealiseerd.

Het uiteindelijk goedgekeurde project was in zijn omvang misschien minder ambitieus, daarom echter niet minder belangrijk voor de samenwerking in het GensPark Kempen~Broek. Dat de projectpartners zelf gemiddeld 66% van de investeringsmiddelen betaalden in plaats

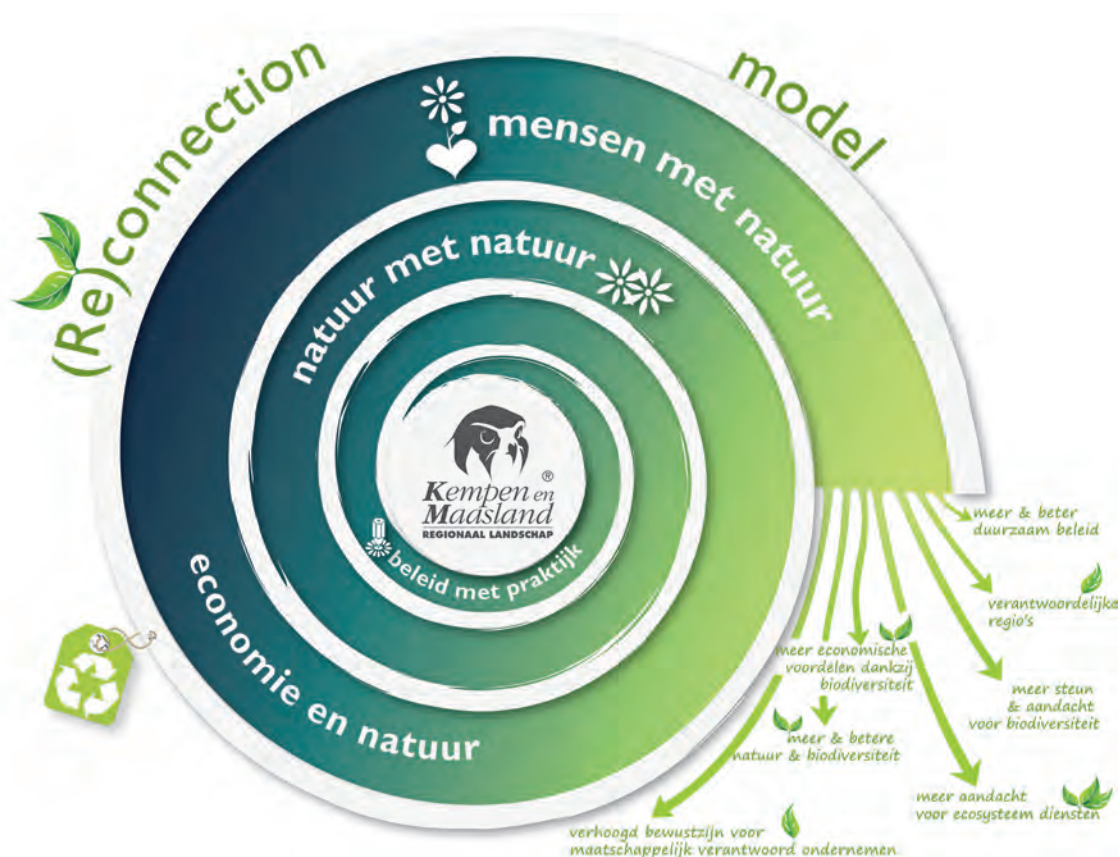

Stramprooierbroek © Erwin Christis

4. DOEL VAN HET PROJECT

Om een robuuste, grensoverschrijdende, leefbare en beleefbare keten van groengebieden op de grens van de beide provincies Limburg en Noord-Brabant uit te bouwen, formuleerden de partners de drie onderstaande doelstellingen. Ze zijn gebaseerd op het (Re)connection model dat het Regionaal Landschap Kempen

en Maasland sedert enkele jaren toepast. De doelstellingen gaven bovendien invulling aan de duurzaamheidsdriehoek en slopen daarmee goed aan bij het Operationeel Programma van de Gensregio Vlaanderen – Nederland.

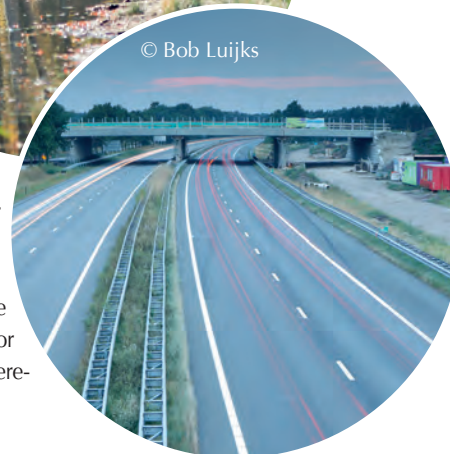

© RKLK

A. Mensen met Natuur verbinden door te zorgen voor een sterke lokale verankering en betrokkenheid met aandacht voor de voordelen van natuur voor onze samenleving.

Het GrensPark Kempen~Broek heeft door zijn centrale ligging in een dichtbevolkte regio alle troeven in huis om de relatie tussen mens en natuur of tussen stad en platteland te versterken. Een keten van goed ontsloten, natuurrijke gebieden zorgt o.a. voor recreatieve mogelijkheden in de directe omgeving van vele mensen en voor een aangename werk- en woonomgeving. Dit levert rechtstreeks en onrechtstreeks een bijdrage aan de gezondheid en het welzijn van de bewoners. In de stedelijke omgeving stimuleert het bovendien de bewustwording van de welzijns waarde van het omliggende buitengebied met unieke belevingsmogelijkheden.

Lokale betrokkenheid en verankering, recreatie en natuurbeleving zijn belangrijk om een ruim draagvlak voor het behoud van het gebied te krijgen en te behouden. Het zorgt voor een economische spin-off die de basis is voor een duurzame streekontwikkeling. Een gebied met een rijke cultuur en biodiversiteit krijgt hierdoor naast zijn intrinsieke waarde een berekenbare waarde.

B. Natuur met Natuur verbinden door het versterken van Euregionale verbindingen.

Door zijn ligging heeft Kempen~Broek in de Euregio een scharnierfunctie in de noord-zuid georiënteerde open ruimte verbinding tussen Eindhoven en Hasselt. Via een aantal beekvalleien zorgt het voor een oostwest-verbinding tussen de Hoge Kempen en de Maasvallei.

Met dit project wilden de partners een bijdrage leveren aan het verbinden en ontsnipperen van natuurgebieden en landschappen over de grens van zeven gemeenten, drie provincies en twee lan-

den. Hiermee willen ze een puzzelstuk toevoegen aan de realisatie van het Europese Natura 2000 netwerk. Op deze manier wordt naast de 'leefbare' omgeving voor planten en dieren ook de 'beleefbare' omgeving voor mensen uitgebreid. Natuurgebieden verbinden al lang niet meer alleen leefgebieden van planten en dieren, ze verbinden ook mensen met hun leefomgeving, ze verbinden mensen met schoonheid, met rust, ruimte en misschien zelfs met zichzelf en anderen. Hierdoor ontstaan extra kansen voor recreatie en vakanties in eigen streek. Een kleine maar belangrijke bijdrage in de strijd tegen de klimaatverandering en een grote bijdrage aan de lokale economie.

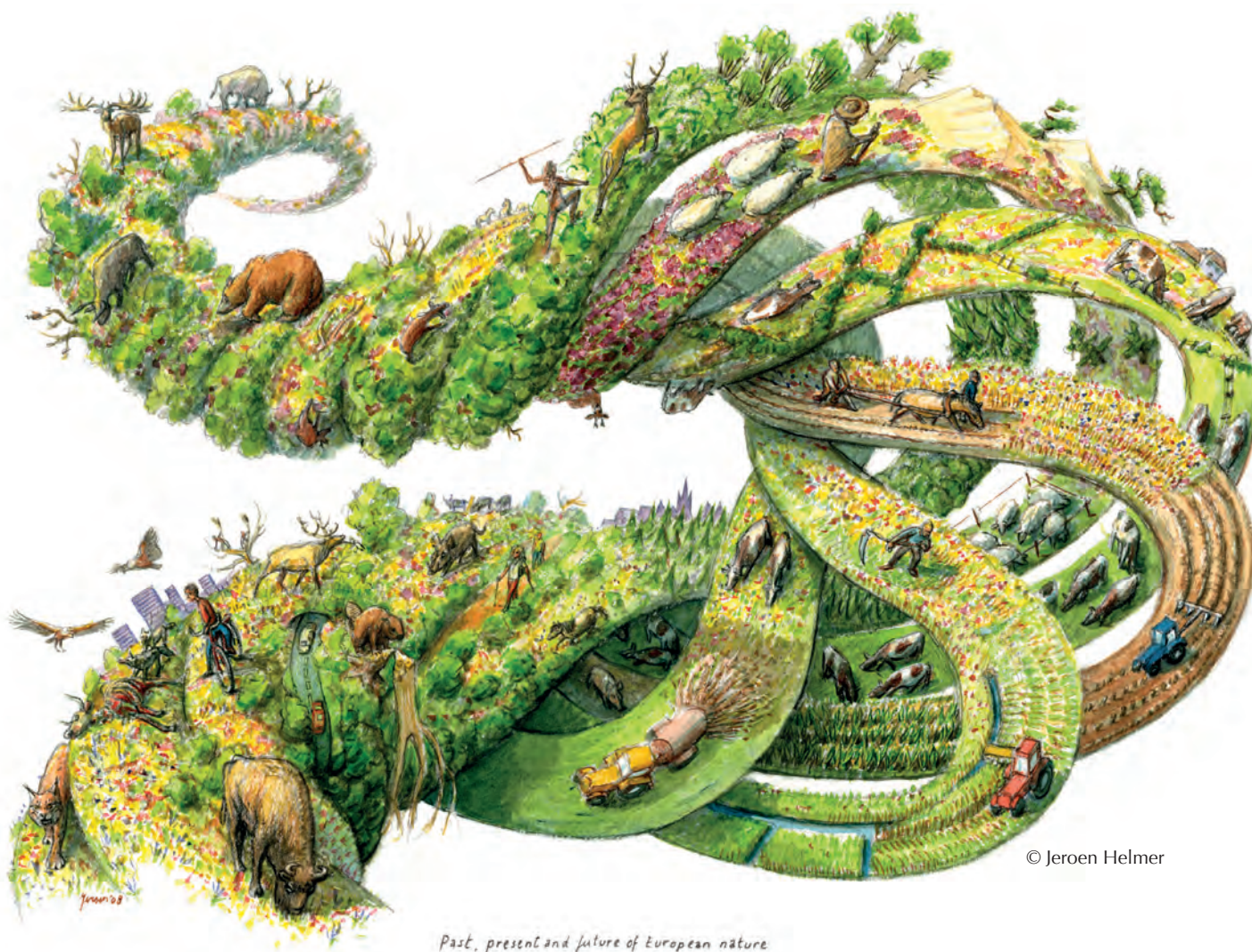

C. Beleid met Praktijk verbinden door de vorming van nieuwe bondgenootschappen en het vertalen van beleid naar grensoverschrijdende praktijk.

Werken aan natuurontwikkeling of recreatieve verbindingen is één zaak, dit doen op of over landsgrenzen is een andere. Grensoverschrijdende afspraken tussen partners op het terrein en intenties om samen te werken, worden immers geregeld tegengewerkt of vertraagd door landelijk beleid en wetgeving. Landelijk beleid, vaak nodig om invulling te geven aan Europese doelstellingen, stopt immers al te vaak aan de grens zonder voldoende grensoverschrijdende afstemming. Het GensPark Kempen~Broek kan als een soort laboratorium fungeren om ervaringen te bundelen in het grensoverschrijdend afstemmen van beleid. Hiervoor probeerden de partners - samen met zoveel mogelijk partijen in en rond het GensPark Kempen~Broek – het lokale, regionale, nationale en internationale beleid op elkaar af te stemmen.

De partners wilden de knelpunten waar ze in de praktijk op botsten, identificeren en aan het beleid kenbaar maken. Bovendien traden ze op als vertaalbureau dat het Europese en landelijke beleid naar de dagdagelijkse praktijk van natuurbeheerders, bewoners, recreanten en bezoekers vertaalt.

EHS, VEN, Natura 2000, VRG, HRG,... het zijn allemaal 'concepten' waar je de gemiddelde burger niet warm voor krijgt. Ze zien door de complexiteit en hoeveelheid aan regelgeving het bos niet meer door de bomen. Het spreekt hen niet aan, ze herkennen zich er niet in en zien er het voordeel voor zichzelf niet in. Toch zit er wel degelijk een voordeel in voor mensen, alleen al omdat door deze netwerken naast de 'leefbare' omgeving voor planten en dieren ook de 'beleefbare' omgeving voor mensen wordt uitgebreid.

Zig © Erwin Christis

5. PARTNERS

vertegenwoordiger in themagroep Duurzaam Verbinden

Erwin Christis

PROVINCIAAL
NATUUR-
CENTRUM

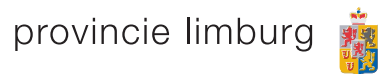
Sandra Diris

Hilde Haezebrouck

Elvira Jacques

Lei Heijkers

Denis Frissen

Wilma Strijbos, Hans van der Valk

Lizette Koopmans

Jos Truijen

Patrick Hermans

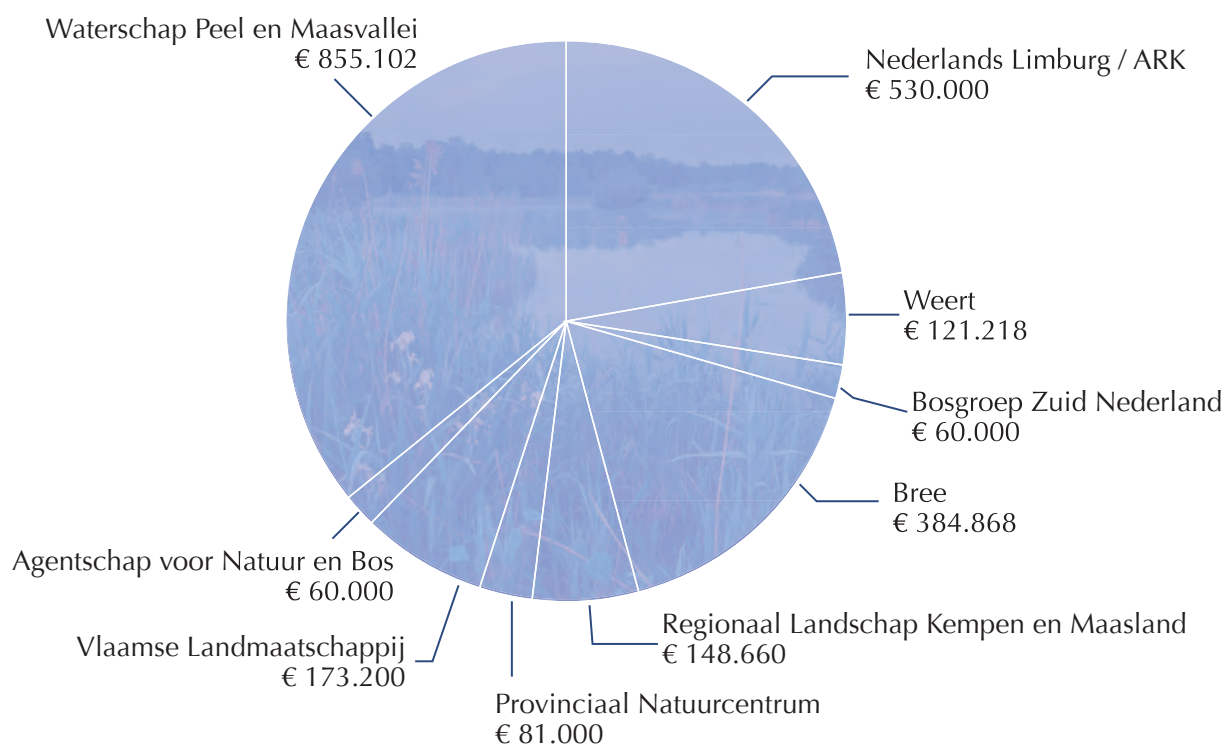
(*) De stad Bree werd op 15 juni 2011 als bijkomende projectpartner in het project opgenomen.

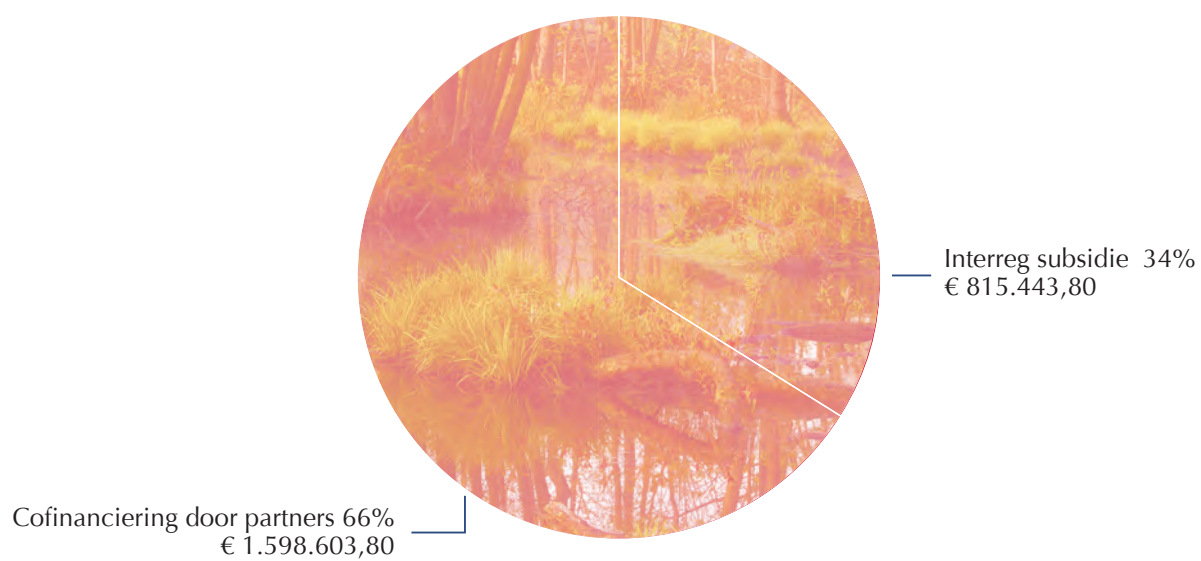
© Erwin Christis

6. DUURZAAM VERBINDEN IN EEN NOTENDOP

AANDEEL PER PARTNER IN HET PROJECT

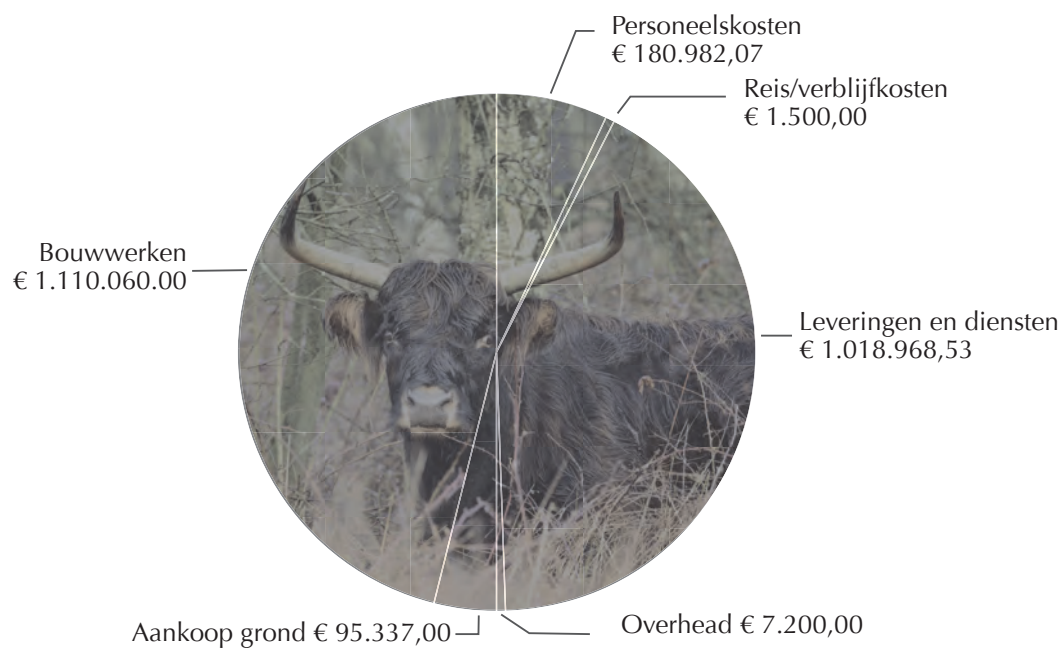
VERDELING INTERREG SUBSIDIE EN COFINANCIERING DOOR PARTNERS

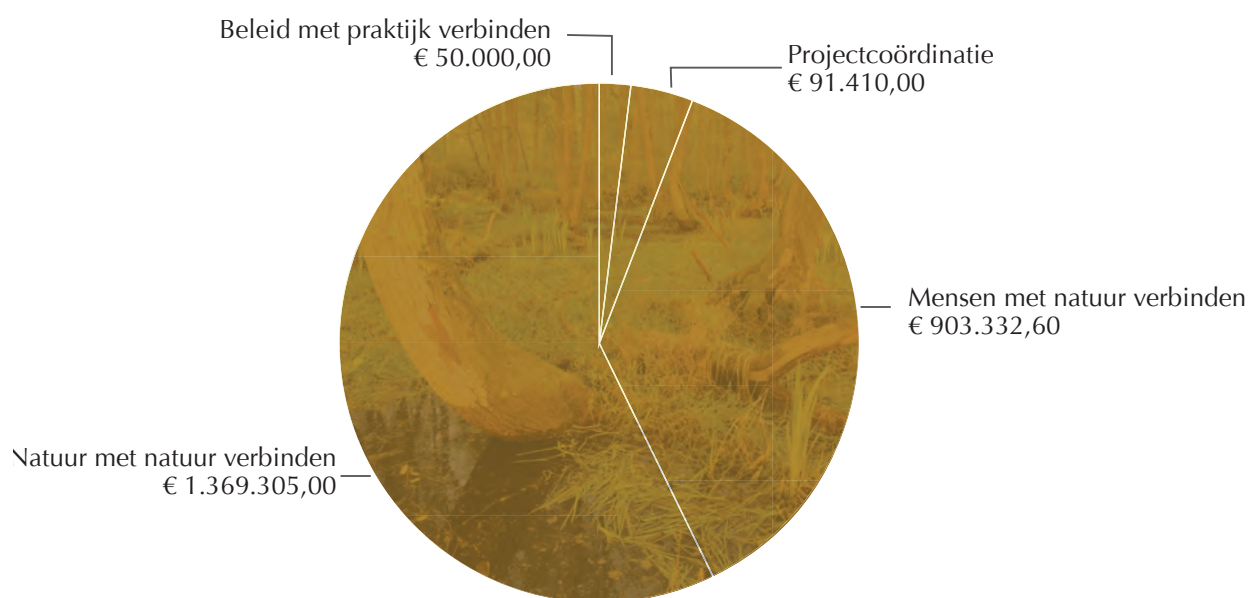
VERDELING TUSSEN BELGIË EN NEDERLAND

VERDELING PER KOSTENSOOR

VERDELING PER DOELSTELLING

LOOPTIJD VAN HET PROJECT

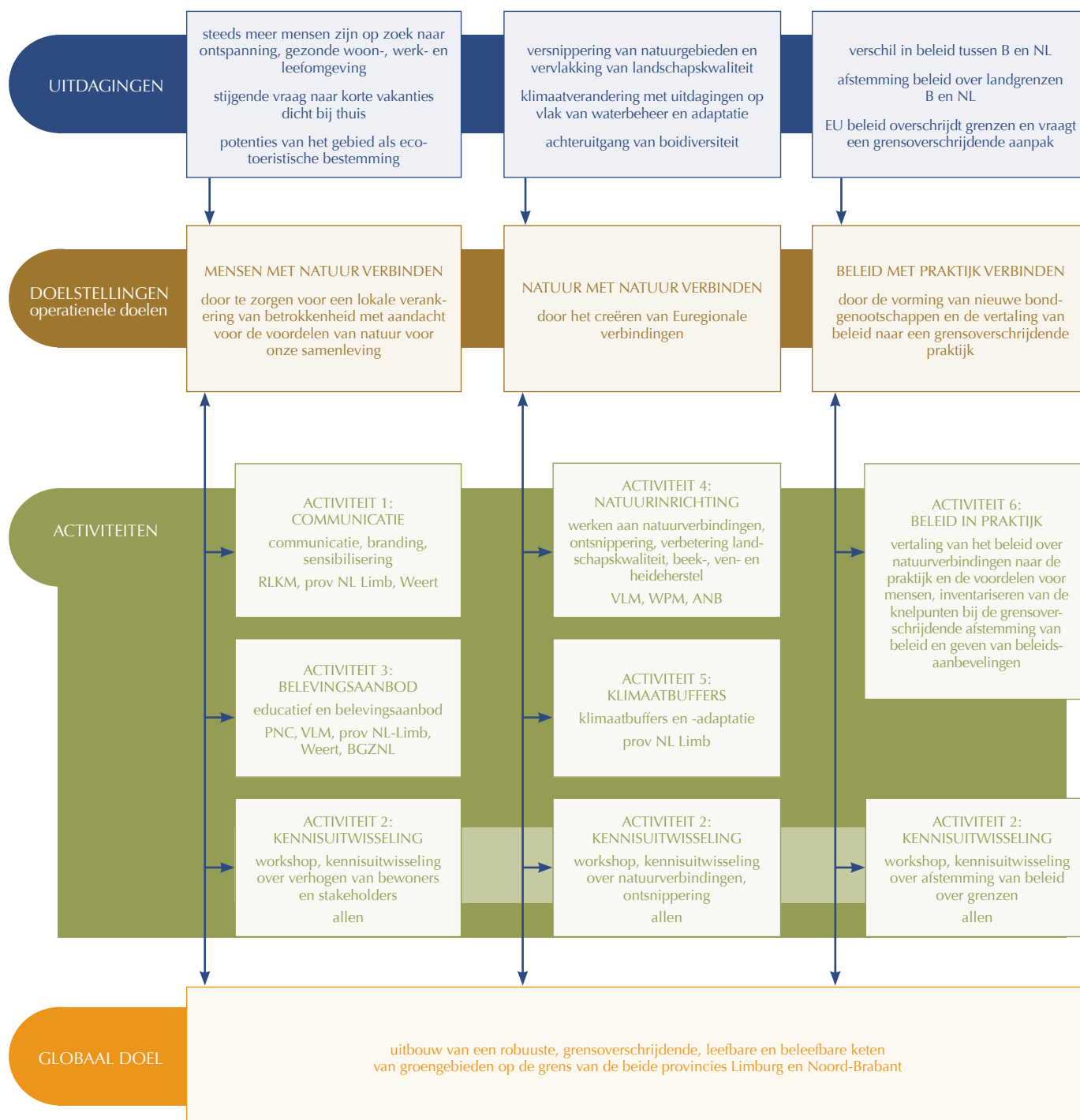

1 april 2010

30 september 2013

SCHEMATISCHE VOORSTELLING VAN DE UITDAGINGEN, DE DOELSTELLINGEN EN DE ACTIVITEITEN.

Ringselven © Erwin Christis

7.

DE REALISATIES

DOELSTELLING 1 : MENSEN MET NATUUR VERBINDEN

1. COMMUNICATIE

Betrokken partners:

- Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw (B)
- Provincie Limburg (NL) (de activiteiten van de provincie Limburg werden door ARK Natuurontwikkeling uitgevoerd)
- Stad Bree (B)
- Gemeente Weert (NL)

De partners wilden Mensen met Natuur verbinden door op een aantrekkelijke en toegankelijke manier te communiceren over het GrensPark Kempen~Broek, de beleevingsmogelijkheden en de activiteiten die met dit Interreg project werden gerealiseerd. Ze wilden bovendien de betrokkenheid van bewoners en bezoekers bij het gebied, de partners en hun werking verhogen.

Activiteit 1.1

Als projectverantwoordelijke nam het **Regionaal Landschap Kempen en Maasland** de communicatie over het gehele Interreg project en de werken die de partners uitvoerden voor haar rekening. Hiervoor werd onder andere de website www.kempenbroek.nl en Facebook gebruikt. Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland gaf drie huis aan huis kranten uit met een oplage van ca. 150.000 exemplaren. Deze werden verdeeld in de gemeenten die deel uitmaken van het regionaal landschap en in de Nederlandse gemeenten die deel uitmaken van Kempen~Broek. In de kranten

werd informatie verschaft over het GrensPark en de werken die in Kempen~Broek werden uitgevoerd.

Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland werkte daarnaast mee aan de publicatie van een artikel over het Interreg project in de Interreg Nieuwsbrief, jaargang 3, nr. 2. Hiervoor werd een interview afgenomen met de projectleider Erwin Christis en werd een aantal foto's geleverd die bij het artikel werden geplaatst.

Activiteit 1.2

ARK Natuurontwikkeling besteedde namens **de provincie Limburg (NL)** tijdens het Interreg project veel aandacht aan communicatie en voorlichting. Het belang en de inrichting van klimaatbuffers en de noodzaak van aaneengesloten, robuuste natuurverbindingen op en over de grens van Vlaanderen en Nederland werd tijdens excursies, lezingen en vergaderingen aan een ruim publiek toegelicht. Het onderwerp 'klimaatbuffers' kreeg ook geregeld aandacht in de pers of in de nieuwsbrief die ARK Natuurontwikkeling uitgaaf.

ARK Natuurontwikkeling stelt zich steeds tot doel om zoveel mogelijk mensen te betrekken bij hun projecten. Zeker een ingrijpend en innovatief project zoals het ontwikkelen van een natuurlijke klimaatbuffer en het daaraan gelinkte TaurOs-project (zie verder) riep veel vragen op. Het informeren van de verschillende sectoren (water, bosbouw, landbouw, natuur) en omwonenden, het proactief communiceren over de noodzaak en het nut van klimaatbuf-

fers en het wijzen op de vele voordelen voor de maatschappij (niet enkel op het vlak van waterberging) was een belangrijke opgave voor ARK Natuurontwikkeling in dit Interreg project.

Om deze taak visueel voor te stellen, liet ARK Natuurontwikkeling het proces en het toekomstbeeld door een tekenaar op een aantrekkelijke manier uitwerken. ARK Natuurontwikkeling ontwikkelde PowerPoint presentaties, lesmateriaal en zorgde voor een bijscholing van de Kempen-Broek Verkenners over klimaatbuffers en robuuste natuurverbindingen. Een omvangrijk programma met veldlessen (zie activiteit 3.3) gaf aan geïnteresseerden de kans om in levendenlijve kennis te maken met de ontwikkeling van een klimaatbuffer of de realisatie van een robuuste verbinding met ruimte voor grote grazers. Aan de aangekochte en al dan niet ingerichte terreinen gaf ARK Natuurontwikkeling op 24 infopanelen informatie over de gebieden en de doelen die ze willen bereiken.

© Jeroen Helmer

© Erwin Christis

Bron: ARK Natuurontwikkeling

ARK Natuurontwikkeling publiceerde in de loop van het Interreg project twee folders. De folder 'GrensPark Kempen~Broek, Natuur als bondgenoot bij klimaatverandering' werd gelanceerd tijdens de aftrap van de werken aan de klimaatbuffer Kempen~Broek (zie activiteiten 2 en 5). Het belang van dode dieren in de natuur werd in de folder 'Dood doet Leven' uitgelegd. Dat dood hout in het bos belangrijk is, wordt intussen algemeen aanvaard. Dat kadavers van dode dieren ook een belangrijke rol spelen in ecosystemen is minder gekend. Hier wil ARK Natuurontwikkeling met het project en de folder 'Dood doet Leven' verandering in brengen. Het project werd samen met Limburgs Landschap (B), Natuurmonumenten (NL), Regionaal Landschap Kempen en Maasland (B), Agentschap voor Natuur en Bos (B), Staatsbosbeheer (NL), het Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (B) en het Nederlands Forensisch Instituut opgestart.

De manier waarop ARK Natuurontwikkeling de klimaatbuffer ontwikkelt (activiteit 5), kon vanuit verschillende sectoren op veel interesse en bijval rekenen. Met name de wijze waarop gronden op vrijwillige basis worden gekocht of geruild of de combinatie van natuurontwikkeling en structuurverbetering in de landbouwgebieden is bijzonder succesvol en vernieuwend. Deze werkwijze werd aan een geïnteresseerd publiek toegelicht tijdens talrijke excursies, presentaties en twee veldsymposia op 9 december 2011 en 20 januari 2012 met als titel 'Vier keer sneller, twee keer goedkoper'. In totaal werden reeds vijf kavelruilmomenten georganiseerd (niet allemaal onderdeel van dit Interreg project) waar de overdracht van gronden tussen verschillende eigenaars werd ondertekend en waar naast de betrokkenen verschillende wethouders, gedeputeerden en de pers aanwezig waren.

Aangezien in het GrensPark Kempen-Broek grensoverschrijdend samenwerken een basishouding is en omdat de klimaatbuffer aan Vlaanderen grenst, communiceerde ARK Natuurontwikkeling vanaf het begin grensoverschrijdend.

Op 6 mei 2012 organiseerde ARK Natuurontwikkeling met de hulp van talrijke partners het grensoverschrijdende natuurfestival Festa Natura. Dit festival heeft als doel om onze natuur in het zon-

netje te zetten en om zoveel mogelijk mensen op een speelse en laagdrempelige manier in contact te brengen met de natuur en de cultuurhistorie in de beide provincies Limburg. Festa Natura vond in 2012 plaats in het Smeethof in Bocholt. Circa 1.500 bezoekers bezochten de festivalweide met marktkraampjes of namen deel aan tal van activiteiten. Meer informatie over Festa Natura is te vinden op de website www.festanatura.com.

© Bob Luijks

© Bob Luijks

Festa Natura 2012.

© Bob Luijks

© Bob Luijks

Activiteit 1.3

De stad Bree maakte gebruik van de lokale TV zender Bree TV, het Stadsmagazine Bree, de gemeentelijke digitale infopanelen langs de invalswegen of affiches om de inwoners van Bree en bezoekers te informeren. Ze verstrekten informatie over de werken die aan de toegangspoort Pollismolen en het onthaalpunt Mariahof werden uitgevoerd. Verschillende evenementen en activiteiten in Kempen~Broek zoals de 'Kidsummer', herfstwandelingen, Paasreieren (een tocht voor ruiters op Paasmaandag in 2012) of de Halloweenocht werden aangekondigd. De nieuwe toegangspoort Pollismolen (zie activiteit 3.5) werd op 16 oktober 2011 feestelijk geopend. De opening van het onthaalpunt Mariahof (zie activiteit 3.6) vond plaats op 1 juli 2012.

Samen met het Regionaal Landschap Kempen en Maasland werden de Pollismolen en het Mariahof ingericht in de grensover-

schrijdende huisstijl die voor toegangspoorten en onthaalpunten in Kempen~Broek werd ontwikkeld. Door gebruik te maken van grote foto's en interactieve infozuilen die de bezoekers basisinformatie verschaffen, worden zij als het ware verleid om op ontdekking te gaan in het GrensPark Kempen~Broek.

© Gerard Brusten

Opening toegangspoort Pollismolen en Mariahof.

© Anneleen Mengels

© Gerard Brusten

© Erwin Christis

© Anneleen Mengels

De Pollismolen in Bree is open op woensdag, donderdag en vrijdag van 13.00u – 17.00u en op zaterdag en zondag van 13.30u – 16.00u (in juni, juli en augustus van 14.00u – 17.00u). De stad Bree voorziet in personeel om de werking te garanderen en om bezoekers te woord te staan.

Het Mariahof is iedere woensdagnamiddag van 13.00u – 17.00u en zondagnamiddag van 14.00u - 17.00u geopend (in juli en augustus enkel open op zondag). In het Mariahof is geen personeel aanwezig, maar de inrichting is zo geconcipieerd dat bezoekers op eigen houtje de aangeboden informatie kunnen raadplegen.

Meer informatie over de Pollismolen en het Mariahof is te vinden op www.kempenbroek.bree.be.

Activiteit 1.4

De **gemeente Weert** won in 2012 de verkiezing tot 'Groenste stad van Nederland'. Deze verkiezing wordt georganiseerd door Entente Florale. De stichting Entente Florale heeft als doel om het multifunctionele belang van het groen in steden en gemeenten breed onder de aandacht te brengen van overheden, het bedrijfsleven en burgers. Ze organiseren onder andere een verkiezing die geen einddoel op zich is, maar die een uitstekend middel is voor gemeenten en steden om zich te profileren als groene stad. Voorafgaand aan het bezoek van de jury werd een groots opgezette communicatiecampagne gerealiseerd en werden folders uitgegeven. Het bezoek van de jury werd in overleg en samen met tal van organisaties voorbereid en vormgegeven. Tijdens het bezoek van de jury op 15 juni 2012 werden door de gemeente Weert verschillende groenprojecten voorgesteld. De jury kreeg onder meer toelichting bij de realisaties uit het Interreg project (trimbaan, Allemanspad, ruiterroutenetwerk,...) en de grensoverschrijdende samenwerking in het GrensPark Kempen~Broek. Door de verkiezing tot 'Groenste stad van Nederland' werd Weert automatisch genomineerd voor de verkiezing tot 'Groenste stad van Europa'. De jury voor deze verkiezing kreeg op 20 juli 2013 eveneens een toelichting over de realisaties van de stad Weert en de grensoverschrijdende samenwerking. De uitslag van de verkiezing werd op 27 september 2013 bekend gemaakt. Weert werd verkozen tot Groenste stad van Europa! Een erkenning waaraan de structurele grensoverschrijdende samenwerking in Kempen~Broek én de uitgevoerde werken van dit Interreg project een bijdrage hebben geleverd.

Bedrijventerrein Kampershoek in Weert in het groen.

© Anneleen Mengels

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	BEHAALD
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw		
landschapskranten (oplage 150.000)	3	3
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling		
visionaire schetsen (oplage 1000 stuks)	3	3
educatieve opdrachtenkaartjes (oplage 5 stuks)	5	10
lesboekje (oplage 1500 stuks)	1	1
infoborden	23	24
Stad Bree		
uitzendingen op Bree TV (stuks)	2	11
publicatie in Stadsmagazine Bree (pagina's)	10	15
uitnodigingen voor openingen toegangspoort en onthaalpunt	3	3
affiches	7	7
aankondigingspanelen op digitale infoborden	2	2
Gemeente Weert:		
folder naar aanleiding van de verkiezing tot 'Groenste stad van Nederland'	1	1(*)

(*) de folder werd uitgegeven, maar niet met de financiële steun van Interreg zoals in de aanvraag was voorzien.

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw	€ 26.250	50%
Provincie Limburg (NL)/ ARK Natuurontwikkeling	€ 50.000	25%
Gemeente Weert	€ 2.000	25%
Stad Bree	€ 9.075	50%
TOTAAL	€ 87.325	

2. KENNISUITWISSELING

Betrokken partners:

- Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw (B)

Activiteit 2.1

Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland wilde met deze activiteit en samen met de partners hun opgedane ervaringen tijdens het project met elkaar en met andere organisaties uit de grensregio uitwisselen. De kennis die werd opgedaan tijdens het Interreg project Duurzaam Verbinden kon zo worden gedeeld met partners van andere (Interreg) projecten in de grensregio en omgekeerd.

Op 16 juli 2010 werd de officiële aftrap gegeven van het Interreg project. Dit evenement werd gecombineerd met het startmoment

van het Klimaatbufferproject (zie activiteit 5). De projectpartners kozen voor een combinatie van beide evenementen aangezien ze een startmoment 'op het terrein' verkozen boven een klassieke persconferentie.

In aanwezigheid van een 90-tal personen gaven beide Limburgse gedeputeerden voor Leefmilieu samen met de bevoegde wethouder van de gemeente Weert het startschot. Naast enkele toespraken, het onthullen van een informatiebord en het uitdelen van de nieuwe infolder 'GrensPark Kempen-Broek, Natuur als bondgenoot bij klimaatverandering' werden de eerste grote grazers in de klimaatbuffer los gelaten. De aanwezigen richtten een kunstwerk op in de vorm van een libel, het symbool van Kempen-Broek. Het kunstwerk was gemaakt van de prikkeldraad die tussen enkele, aan elkaar grenzende percelen was verwijderd om zo één groot begrazingsblok te creëren.

Het Interreg project wordt op gang getrokken.

Libel van verwijderde prikkeldraad.

© Erwin Christis

Er was veel belangstelling vanuit het 'professionele publiek' en bij buurtbewoners. In lokale, regionale en landelijke pers (krant, TV) werd aandacht geschonken aan dit openingsmoment, de klimaatbuffer en de grensoverschrijdende samenwerking.

Om kennis en ervaringen tussen de projectpartners onderling en met andere organisaties uit de grensregio uit te wisselen, waren in het project drie workshops voorzien. Per doelstelling – 'Mensen met Natuur verbinden', 'Natuur met Natuur verbinden' en 'Beleid met Praktijk verbinden' – zou een workshop of kennisuitwisselingsmoment worden aangeboden. Op 9 december 2010 vond een eerste workshop plaats. Als specifiek en bijzonder onderwerp om de doelstelling 'Mensen met Natuur verbinden' in te vullen, werd 'stilte' gekozen. Een 60-tal personen uit Noord-Brabant en de beide provincies Limburg namen deel aan deze 'Trefdag Stilte in

Kempen~Broek'. Op het programma stonden enkel voordrachten en een werkwinkel waar aan de aanwezigen werd gevraagd om in kleine groepjes op basis van enkele vragen te discussiëren over het belang van stilte en rust, over ideeën voor stilteactiviteiten,... Tijdens de lunch werd de mogelijkheid geboden tot informele contacten en netwerking. Stilte en rust zijn waardevolle kwaliteiten die in de drie stiltegebieden in Kempen~Broek nog volop aanwezig is. Naast de twee bestaande stiltegebieden in Nederland werd een eerste gebied in het Belgische deel van Kempen~Broek op 30 oktober 2011 aangeduid als stiltegebied door het verlenen van het kwaliteitslabel 'Landelijk stiltegebied' met drie sterren, het hoogst behaaltbare. De komende jaren zal dan ook veel aandacht worden besteed aan stilte, onthaasting, bezinning, authenticiteit, eenvoud... Hiervoor zullen diverse belevingsvolle activiteiten of publicaties worden uitgewerkt.

De eerste Ecolanders worden gelost.

© Erwin Christis

Van 22 - 25 oktober 2012 vond in Genk de EUROPARC Conferentie plaats. De EUROPARC Federation is een Europese koepelorganisatie die ongeveer 440 leden telt, waaronder beheerders van beschermde gebieden of nationale parken, NGO's, overheidsdepartementen en particulieren uit 36 landen die natuurrijke en landschappelijk waardevolle gebieden beheren. Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland is lid van de EUROPARC Federation en organiseerde in 2012 de jaarlijkse EUROPARC Conferentie. De conferentie bestaat uit de jaarvergadering van de EUROPARC Federation en uit een hele reeks workshops, lezingen, activiteiten en terreinbezoeken.

Leve de stilte!

ZONDAG 30 OKTOBER 2011: VRIJE TIJD VOOR CULTUUR VAN DE STILTE

Op 30 oktober staat heel het land voor de eerste maal in het teken van cultuur van de stilte. Ook in Limburg kun je beleefde dag: het gebied verwert het kwaliteitslabel 'landelijk stiltegebied met drie sterren'.

Er zijn twee grote veldreizen om 30 oktober in het teken van de stilte te zijn. De laatste zondag van oktober gaat in heel Limburg de veldreize van de stilte en wordt er met de stilte op de veldreizen van de stilte. De veldreizen zijn gratis en worden georganiseerd door de provincie. De veldreizen zijn gratis en worden georganiseerd door de provincie. De veldreizen zijn gratis en worden georganiseerd door de provincie.

MEER INFO: www.kempenbroek.be

PRINSENPAAR GENIET VAN STILTE IN GERCHEN

Prins Filips en prinses Mathilde bezochten deze zomer het stiltegebied Gerchen in Vlaanderen. Het prinsenvoetpad is nu onderdeel van de Vlaamse kwaliteitslabel 'landelijk stiltegebied met drie sterren'. Het gebied is nu onderdeel van de Vlaamse kwaliteitslabel 'landelijk stiltegebied met drie sterren'. Het gebied is nu onderdeel van de Vlaamse kwaliteitslabel 'landelijk stiltegebied met drie sterren'.

MEER INFO: www.gerchen.be

© Erwin Christis

© RLKM

© RLKM

Excursie EUROPARC Conference.

Samen met de partners en de projectmanager van de Grensregio Vlaanderen-Nederland werd beslist om als project Duurzaam Verbinden mee te werken aan deze conferentie. Bovendien werden de twee nog te organiseren workshops opgenomen in deze veel grotere conferentie. De workshops werden zo 'opgeschaald' met meer publiciteit en output voor het project Duurzaam Verbinden. Vanuit het project Duurzaam Verbinden werd met name meege-

werkt aan de realisatie van de website (www.europarc2012.com) en de uitwerking van één van de achttien excursies die tijdens de conferentie op het programma stonden. De excursie die samen met Natuurpunt, Natuurmonumenten en ARK Natuurontwikkeling in Kempen~Broek werd aangeboden, stond in het teken van klimaatadaptatie en natuurlijke klimaatbuffers in moerasgebieden.

Daarnaast werden tijdens de conferentie verschillende workshops georganiseerd over thema's die eveneens in Duurzaam Verbinden aan bod kwamen of die van toepassing zijn op het Kempen~Broek in zijn totaliteit (Landbouw & Natuur, Werken over de grenzen heen, Klimaatverandering,...). Tijdens de workshop over Klimaatverandering werd door ARK Natuurontwikkeling de klimaatbuffer in Kempen~Broek als voorbeeld voorgesteld. In totaal namen ruim 600 mensen uit 40 landen deel aan de conferentie. Drieëntwintig personen gingen mee op excursie in Kempen~Broek.

Op 27 september 2013 organiseerde het Regionaal Landschap Kempen en Maasland tenslotte het eindmoment van het Interreg project en publiceerde het eindrapport dat u nu in handen heeft. Een aantal sprekers zetten het belang van grensoverschrij-

dend samenwerken in de verf: op mondiaal, op Europees, op regionaal (Grensregio Vlaanderen en Nederland) en uiteraard op lokaal niveau zoals in Kempen~Broek. Na een overzicht van de gerealiseerde onderdelen van het Interreg project werden enkele van deze onderdelen tijdens een wandeling aan de aanwezigen getoond.

Tijdens dit eindmoment ontving het Grenspark Kempen~Broek onverwachts een Europese erkenning door de opname in het European Rewilding Network (zie hoofdstuk 8).

Interview met Europees Commissaris Janez Potočnik tijdens de EUROPARC Conference.

© Mine Dalemans

© Mine Dalemans

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	BEHAALD
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw		
startmoment	1	1
workshops	3	3(*)
eindmoment	1	1
eindrapport	1	1

(*) 2 van de 3 workshops waren onderdeel van de EUROPARC Conference

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw	€ 28.000	50%

Eindmoment Duurzaam Verbinden op 27 september 2013.

3. BELEVINGSAANBOD

Betrokken partners:

- Provinciaal Natuurcentrum (B)
- Vlaamse Landmaatschappij
- Provincie Limburg (NL) (de activiteiten van de provincie Limburg werden door ARK Natuurontwikkeling uitgevoerd)
- Gemeente Weert (NL)
- Bosgroep Zuid Nederland
- Stad Bree (B)

Om het toeristisch-recreatief potentieel van Kempen~Broek te versterken, werkten de partners een divers activiteiten aanbod voor het GrensPark Kempen~Broek uit. Bij sommige activiteiten lag de nadruk op het educatieve aspect, bij andere eerder op het beleavingsaspect. Om de samenhang tussen de deelgebieden en tussen de partners in Kempen~Broek voor bewoners en bezoekers op een beleefbare manier duidelijk te maken, wordt in Kempen~Broek met een uniforme, grensoverschrijdende huisstijl voor folders, infoborden of bewegwijzering gewerkt.

Ook met dit project werd het aanbod zodanig uitgewerkt dat het grensoverschrijdend kan worden aangeboden en werden een aantal ontbrekende schakels – in het geval van de routestructuren - in deze uniforme, grensoverschrijdende huisstijl afgewerkt.

Het doel van de partners was om met hun aanbod nieuwe doelgroepen te bereiken (vb. anders validen, ouders met kindwagens,...) en het draagvlak voor de grensoverschrijdende samenwerking in het gebied te verhogen. Door mensen te betrekken en

in contact te brengen met de waarden van het gebied kan een binding ontstaan met hun eigen 'achtertuin' (bewoners) of kunnen ze waardering krijgen voor de inspanningen die worden geleverd voor het behoud van de waarden die dit gebied zo rijk maken (bewoners en bezoekers).

Door het aanbieden van kwaliteitsvolle activiteiten, een professionele bezoekersopvang en een goed onderhouden recreatieve infrastructuur werken de partners aan een actieve zonering van de recreatie in het GrensPark. Gebieden worden in samenspraak met de natuurbeheerders goed ontsloten zonder de draagkracht van het gebied en de biodiversiteit te schaden. Bovendien kan dit activiteiten aanbod en de bezoekersopvang zorgen voor een nauwere samenwerking met bijvoorbeeld lokale (horeca)ondernemers wat een impuls kan betekenen voor de lokale economie.

Activiteit 3.1

Het **Provinciaal Natuurcentrum** ontwikkelde met dit Interreg project twee educatieve projecten: een project met water als centraal thema en het Kabouterpad in het educatief reservaat Vlasroterbeek. Ook hier werd voor een grensoverschrijdende aanpak gekozen. Beide educatieve programma's passen binnen het Grote Landschappelijke Eenheden (GLE) beleid van de provincie Limburg (B). Dit is een gebiedsgericht beleid dat in elf GLE's in Limburg een integrale aanpak nastreeft om de landschappelijke kwaliteiten van de GLE optimaal te versterken. Educatie vormt hierin een belangrijk aspect.

© Erwin Christis

De ontwerpen voor het project met als thema 'water' werden reeds in 2009 gemaakt door studenten van het Duurzaamheidsburo van de Fontys Hogeschool uit Tilburg en studenten van Groep T uit Leuven. Zij ontwikkelden een concept voor een project aan het Woutershof in Kinrooi (B) en een project aan het Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man in Weert (NL). Tijdens een uitwisselingsdag op 7 mei 2009 kregen beide groepen studenten de kans om hun projecten aan elkaar voor te stellen. De projecten werden bovendien op de voorziene locaties getest en geëvalueerd wat tot een herwerking van het projectvoorstel voor de Nederlandse locatie leidde. Het project in Nederland werd uitgewerkt voor de eerste graad voortgezet onderwijs en in België voor de derde graad secundair onderwijs. Dit verschil in doelgroepen en leerdoelen vergde een andere aanpak en benadering, maar de grote lijnen van het verhaal bleven langs beide kanten van de grens hetzelfde.

Het Belgische project werd in zijn definitieve vorm gegoten door de Fontys Hogeschool. Het educatieve project is opgebouwd rond de invloed van (grond)water in het Stramprooierbroek, een nat moeras- en bosgebied dat aan het Woutershof in Kinrooi grenst. Het Woutershof is een domein van de Scouts en Gidsen Vlaanderen dat jaarlijks duizenden bezoekers ontvangt waarvan het merendeel kinderen zijn. Tijdens de realisatie werd overlegd met een gedetacheerde leerkracht uit het secundair onderwijs om de methodieken en 'do's en don'ts' uit het Belgische onderwijsstelsel uit te leggen. Het definitieve project kreeg de naam 'Hydroquest' en kan worden ontleend in het Woutershof in Kinrooi. De deelnemers krijgen de nodige materialen om de opdrachten uit te voeren, een handleiding voor de leraren en werkblaadjes voor de kinderen.

Het Nederlandse deel van het project werd eveneens ontworpen en in zijn definitieve vorm gegoten door de Fontys Hogeschool. Het Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man en een leerkracht van de Philips van Horne school uit Weert zorgden voor de begeleiding. Het Provinciaal Natuurcentrum nam de vormgeving en druk van de materialen voor haar rekening. Het definitieve project kreeg de naam 'Duurzaam waterbeheer in de IJzeren Man'. Ook dit project voorziet in de nodige materialen, lerarenhandleiding en werkblaadjes voor de kinderen.

De stad Bree kocht langs de Vlasroterbeek enkele percelen die voor en in samenspraak met de scholen in Bree door de Vlaamse Landmaatschappij als educatief reservaat Vlasroterbeek werden ingericht. Deze werken maken geen deel uit van het Interreg project. Voor dit educatieve project heeft het Provinciaal Natuurcentrum - in samenspraak met verschillende leerkrachten van basis- en secundaire scholen en met studenten van het Sint-Augustinuscollege in Bree - een verticale leerlijn uitgewerkt van het kleuteronderwijs tot en met de tweede graad secundair onderwijs. Dit project werd in een eerste fase ontwikkeld en gelinkt aan het educatief reservaat Vlasroterbeek. Het is de bedoeling om het later te herwerken zodat het ook toepasbaar is in het IJzeren Man gebied in Weert (NL).

Voor de kleuters werd een project uitgewerkt dat is gebaseerd op het Kabouterpad, een educatief project van de provincie West-Vlaanderen. De provincie Limburg (B) sloot met de provincie West-Vlaanderen een overeenkomst af over het gebruik.

Een vormgever uit Nederland werkte een gedeelte van het materiaal (handleiding, folder, opdrachtkaartjes,...) uit en kabouter-

mutsen, voelzakken, blinddoeken, loepjes, spiegeltjes, emmers,... werden aangekocht. De educatieve gidsen van het Provinciaal Natuurcentrum kregen een opleiding om het materiaal te leren kennen en om dit project te kunnen begeleiden indien dit gewenst is. Het project kan ook zelfstandig door de leerkrachten worden uitgevoerd. De kleuters gaan na een voorbereiding in de klas, bestaande uit een verhaal over de wereld van de kabouters, naar het educatieve reservaat Vlasroterbeek om een aantal opdrachten uit te voeren. Ze worden zo al spelend in contact gebracht met het thema biodiversiteit. Het Kabouterpad is een succes en werd sinds zijn lancering in september 2012 zo goed als doorlopend ontleend.

Het Centrum Informatieve Spelen ontwikkelde voor elke graad van het lager onderwijs een concept voor een educatief project rond biodiversiteit. Elk concept werd drie keer uitgetest in de maanden september en oktober door klassen van verschillende scholen uit Bree. Na elke speltest in het reservaat Vlasroterbeek werden de projecten bijgestuurd en uiteindelijk gefinaliseerd. De drie educatieve projecten zijn:

- De Bijenbende (eerste graad lager onderwijs) gaat over het belang van bloemen voor bijen. Het speelt zich af in en rond het hooiland in het educatief reservaat Vlasroterbeek. Het project wil duidelijk maken dat veel verschillende soorten bloemen (biodiversiteit) belangrijk zijn, niet alleen voor de bijen, maar ook voor de mens.
- Beestige Buren (tweede graad lager onderwijs) gaat over de Grauwe klauwier (= een vogel die door de stad Bree werd geadopteerd) en zijn biotoop. Dit project speelt zich af in en rond het bosje in de Vlasroterbeek en wil duidelijk maken dat variatie in het landschap en zijn bewoners (biodiversiteit) belangrijk is.

- Biolabo (derde graad lager onderwijs) gaat over waterdiertjes en water. Het project speelt zich af in en rond de poel in het educatief reservaat. Met dit project wordt aan de leerlingen het belang van zuiver water getoond en dat er veel soorten in en rond het water leven (biodiversiteit).

Het Provinciaal Natuurcentrum ontwikkelde of kocht alle educatieve materialen zoals loepjes, potjes, plastic bloemen, foto's,... aan. Per project werd een handleiding voor de gids, voorbereiding en naverwerking in de klas gemaakt. De voorbereiding en naverwerking werden online gezet. Ook voor deze projecten kregen de educatieve gidsen van het Provinciaal Natuurcentrum een opleiding.

Voor het secundair onderwijs werd een vijfverbiootstudie in het educatief reservaat Vlasroterbeek uitgewerkt. Ook hiervoor werden de nodige materialen en handleidingen gekocht of gemaakt.

De materialen, handleidingen voor de leerkrachten en beschrijvende folders van de gerealiseerde projecten kunnen door leerkrachten gratis worden ontleend in de Pollismolen in Opitte, een toegangspoort van het GrensPark Kempen~Broek.

Alle basisscholen in en rond Bree kregen de nodige informatie over de projecten. Alle Limburgse scholen, alle Antwerpse secundaire scholen, alle Vlaams-Brabantse secundaire scholen, Nederlandse scholen voortgezet onderwijs uit de grensstreek en Limburgse natuurcentra kregen een poster ter promotie van het educatief aanbod van het Provinciaal Natuurcentrum. Bij deze poster zat een begeleidende brief van de bevoegde gedeputeerde.

In het tijdschrift Milieu&Natuur verscheen een promotieartikel over de nieuwe projecten. Alle projecten werden toegevoegd op de websites www.pnc.be/educatieveprojecten, www.pnc.be/educatiefematerialen en in de brochure 'Educatieve projecten, tentoonstellingen en ondersteuning' van het Provinciaal Natuurcentrum.

Activiteit 3.2

De **Vlaamse Landmaatschappij** kon dankzij dit Interreg project een stevige kwaliteitsimpuls geven aan het wandelaanbod in het gebied Tösch-Langeren in Maaseik. Door zijn landschappelijke kwaliteiten is Tösch-Langeren een mooi wandelgebied. Verschillende bestaande wegen en paden, sommigen zelfs enkele eeuwen oud, sluiten echter niet meer op elkaar aan of lopen dood. Bovendien vormt de Bosbeek een barrière in de verbinding tussen de deelgebieden Langeren en Tösch. Door een aantal bestaande paden met elkaar te verbinden (steeds aarde- of graspaden) wilde de VLM (samen met Limburgs Landschap vzw en de stad Maaseik) een kwaliteitsvol wandelaanbod uitbouwen. Enkele percelen moesten worden aangekocht om de verbinding van paden mogelijk te maken. Het gaat om een niet bewegwijzerd wandelaanbod voor de omwonenden. Door de omwonenden als doelgroep te betrekken kan het draagvlak voor de bescherming van het gebied versterkt worden. Het is een aanvulling op de bewegwijzerde wandelroutes die door het GrensPark Kempen~Broek in het gebied Tösch-Langeren reeds worden aangeboden.

Startplaats in Langeren.

© Guido Franssens

De Vlaamse Landmaatschappij verbeterde 4,3 kilometer (bestaande) paden en zorgde voor 1,3 kilometer nieuwe verbindingspaden. Er waren 6,5 kilometer te verbeteren paden voorzien, maar enkele eigenaars gaven geen toestemming om hun paden te gebruiken. Door de bouw van een houten voetgangersbrugje over de Bosbeek, de plaatsing van klappoortjes en knuppelpaden en de inrichting van twee startplaatsen met infoborden, zitbanken, fietsstalling en een beperkt aantal parkeerplaatsen op een van de twee startplaatsen, zorgde de Vlaamse Landmaatschappij samen met de stad Maaseik en het Limburgs Landschap voor een optimale ontsluiting van het gebied. De inwoners van Neeroeteren, een deelgemeente van Maaseik waarin het gebied Tösch-Langeren ligt, kregen een infolder met informatie over de landschaps- en natuurwaarden en het verbeterde wandelaanbod in Tösch-Langeren. Op 11 december 2011 vond een openingsmoment voor de inwoners van Neeroeteren en de partners plaats.

Activiteit 3.3

De ontwikkelingen in het Kempen-Broek op het vlak van natuurontwikkeling, biodiversiteit, klimaatadaptatie, klimaatbuffers en ecotoerisme vragen om gedegen voorlichting. Mensen moeten betrokken worden, geënthousiasmeerd worden en meegroeien met de veranderingen in hun omgeving. Het grensoverschrijdende karakter van het gebied vraagt om een goed doordachte aanpak die bewoners aan beide zijden van de grens aanspreekt en met elkaar verbindt.

Aangezien mensen beter onthouden wat ze zelf hebben meegemaakt, maakte **ARK Natuurontwikkeling** naast de 'klassieke' communicatie vooral werk van 'mens tot mens' communicatie op het terrein. Met name voor kinderen werd een programma voor veldlessen uitgewerkt en aangeboden. Door middel van natuureducatie aan basisscholen op het terrein en niet in het klaslokaal

wilde de ARK Natuurontwikkeling een breed publiek informeren en sensibiliseren. Via de kinderen hopen ze op deze manier de (groot)ouders te bereiken.

In totaal organiseerde ARK Natuurontwikkeling dertien excursies die onder andere in het teken stonden van de Boomkikker, de gebiedsontwikkeling in het projectgebied, de TaurOs of het project Dood doet Leven. Daarnaast werden speciaal voor de omwonenden excursies georganiseerd om hen de plannen voor de klimaatbuffer en het TaurOs project toe te lichten. Een nazomerwandeling, herfstwandeling of dauwtrapwandeling waren vooral 'belevingswandelingen' waarbij de wandelaars konden genieten van een bijzondere sfeer in het Kempen~Broek. ARK Natuurontwikkeling werkte ook mee aan de EUROPARC Conference (zie activiteit 2.1) met een workshop en begeleidde samen met Natuurpunt en Natuurmonumenten een excursie door het Smeethof, Wijffelterbroek, Stramprooierheide en Mariahof.

Samen met heel wat vrijwilligers nam ARK Natuurontwikkeling deel aan de Landelijke Natuurwerkdag. In een bos in de omgeving van de klimaatbuffer werden bomen gekapt om het biotoop van de Nachtzwaluw te verbeteren. Deze actie werd na de Natuurwerkdag machinaal verder gezet.

Om kinderen te bereiken, bezocht ARK Natuurontwikkeling verschillende scholen in de Belgische en Nederlandse gemeenten. Hier gaven ze voorbereidende lessen met PowerPoint presentaties en gingen nadien met de kinderen op pad.

Voor deze veldlessen werd een leskist met onder andere verrekijkers, loepjes en zoekkaarten samengesteld en educatieve opdrachtenkaartjes met een antwoordenboekje ontwikkeld (zie activiteit 1.2). In totaal zijn er 106 uitstappen gemaakt met schoolklassen in het Kempen~Broek.

Natuurgidsen en de Kempen~Broek Verkenners kregen in 2012 een bijscholing over klimaatbuffers. Verschillende lezingen over de Boomkikker, Otter, Dood doet Leven – Ruimte voor aaseters of over moerasgebieden en -ontwikkeling vulden de educatieve en communicatieve realisaties van ARK Natuurontwikkeling in dit Interreg project aan.

Activiteit 3.4

De **gemeente Weert** investeerde met dit Interreg project in het optimaliseren van recreatieve routes en het sluiten van enkele ontbrekende schakels of het aansluiten op routes in de aanpalende provincies Limburg (B) en Noord-Brabant.

Twee bestaande wandelgebieden rond Weert werden herwerkt en aangepast aan de bewegwijzering en de huisstijl van het Kempen~Broek. Op deze manier sluiten ze naadloos aan op andere wandelroutes in Kempen~Broek. Voor vier wandelgebieden werden nieuwe wandelkaarten uitgegeven in de stijl van het GrensPark: 'Stramproy, Parel van Limburg', 'Swartbroek – De Krang' en 'Laurabossen & IJzeren Man'. Deze kaarten werden opgenomen in de wandelbox van het GrensPark Kempen~Broek.

De gemeente investeerde in de verbetering van de recreatieve infrastructuur in het Bospark IJzeren Man dat deel uitmaakt van de toegangspoort IJzeren Man. De oude trimbaan werd volledig vernieuwd met zestien toestellen, informatiepanelen en afstands-bordjes. De vernieuwing van de trimbaan gebeurde in overleg met de gebruikersgroepen. Op basis hiervan werd een programma van eisen opgesteld. Op het rolstoelpad (zie beneden) werd een coöptestparcours aangelegd.

Met de vernieuwing van de bestaande mountainbike routes gaf de gemeente Weert invulling aan opmerkingen van gebruikers. De routes sluiten nu ook naadloos aan op het mountainbike netwerk in Noord-Limburg (B). Dit werd met de provincie Limburg (B) afgestemd.

De **Bosgroep Zuid Nederland** verhoogde de toegankelijkheid van het Bospark De IJzeren Man door een pad aan te leggen dat kan worden gebruikt door rolstoelgebruikers, families met kindergaans of mensen die minder goed te been zijn. Langs deze route werden een aantal rustplaatsen ingericht. Dankzij dit drie kilometer lange rolstoelpad kunnen deze doelgroepen genieten van een klein stukje Kempen~Broek in het Bospark IJzeren Man. De opening van de vernieuwde trimbaan en het rolstoelpad – dat nu Allemanspad heet – heeft op 3 juni 2012 plaatsgevonden. Tijdens de opening werd bij het Allemanspad een infobord onthuld.

Hiermee geven de gemeente Weert en de Bosgroep Zuid Nederland een kwaliteitsimpuls aan het recreatieve aanbod in het IJzeren Man gebied en hopen ze andere doelgroepen aan te trekken, met name families met kinderen, sportievelingen, rolstoelgebruikers, ouderen ...

Voor de uitwerking van een ruiter- en menaانبod in Weert en omgeving maakte de gemeente Weert gebruik van het knooppuntensysteem. Hierdoor sluit het netwerk naadloos aan op het Belgische en Noord-Brabantse netwerk waardoor ruiters en meners gebruik kunnen maken van een 800 kilometer lang netwerk. Deze realisatie heeft, aanvullend op dit Interregproject, als pilot gediend voor het doortrekken van het ruiterrouten netwerk naar de rest van Midden-Limburg. Hiervoor is door de Gebiedsontwikkeling Midden Limburg geld ter beschikking gesteld. Dit initiatief past binnen de ambitie van Weert om de sector paardensport te versterken en sluit aan bij de visie rondom de Gebiedsontwikke-

ling Midden Limburg (GOML), de reconstructie en economische structuurversterking.

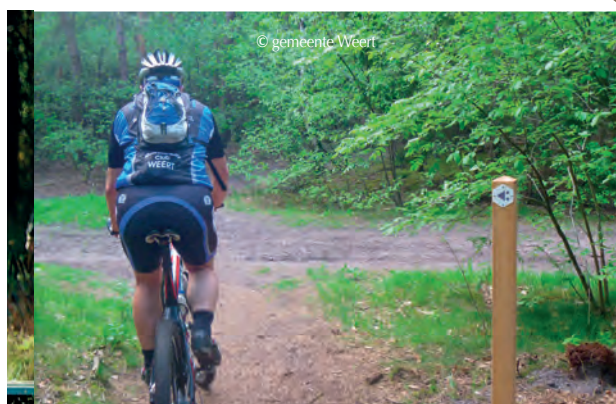
De routes, in totaal 75 kilometer, werden samen met plaatselijke ruiters en meners uitgestippeld. Dit sluit aan op de netwerken in Limburg (B) en de gemeente Cranendonck (Noord-Brabant). Hiervoor heeft overleg plaatsgevonden met provincie Limburg (B) en de gemeente Cranendonck. Aangezien een deel van de route op een militair domein ligt, werd het Ministerie van Defensie nauw betrokken en werden de nodige vergunningen aangevraagd en gebruiksovereenkomsten afgesloten.

© RLKM

© RLKM

© gemeente Weert

©Gem. Weert

Andere relevante partners zoals het paardenhuis, de maneges, aangrenzende gemeenten, de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie, de Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg of de Kamer van Koophandel werden veelvuldig in het proces betrokken. Via contacten met de Kamer van Koophandel, het projectbureau Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg, VVV Midden Limburg, de provincie Nederlands Limburg en de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie heeft de gemeente Weert

– waar het knooppuntensysteem voor ruiter- en mensroutes als pilootproject werd gebruikt - de aansluiting van de rest van Midden-Limburg op het pilootproject in Weert gestimuleerd.

Het knooppuntennetwerk voor ruiters en menners werd op 20 april 2012 geopend. Hierbij werd ook de bijhorende folder met kaart gepresenteerd.

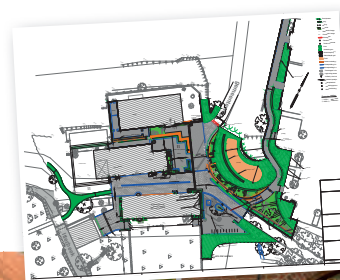
Activiteit 3.5

In het Interreg III project 'Grensoverschrijdend Landschap Kempen~Broek' (2002-2006) werd een visie ontwikkeld voor de uitbouw van een netwerk van bezoekerscentra in het Kempen~Broek. Deze visie werd de afgelopen jaren geconcretiseerd en resulteerde uiteindelijk in een opdracht om voor de geselecteerde gebouwen een uniforme, grensoverschrijdende huisstijl te laten ontwikkelen. Op deze manier zou de samenhang en de grensoverschrijdende samenwerking visueel kenbaar worden gemaakt zoals dit reeds voor folders, infoborden of bewegwijzering het geval was. De huisstijl kon met de financiële steun van Toerisme Vlaanderen en de provincie Limburg (B) worden ontwikkeld. In 2011 werd gestart met de toepassing van de huisstijl in de toegangspoort Pollismolen en het onthaalpunt Mariahof (activiteit 3.6) als onderdeel van dit Interreg project.

Met de inrichting van de Pollismolen en het Mariahof (activiteit 3.6) in Bree gaf de **stad Bree** de aanzet tot een kwaliteitsvolle bezoekersopvang in het GrensPark. Concreet voor de Pollismolen betekende dit dat de stad de toegankelijkheid en de ontsluiting van de toegangspoort verbeterde in nauw overleg met het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en de uitbaters van het restaurant / brasserie 'De Pollismolen' dat in hetzelfde complex is gelegen. Naast een betere aansluiting op de parking en de aanleg van een onthaalplein met infoborden en fietsenrekken werd een kinderspeeltuin aangelegd. De speeltuin met natuurlijke materialen betekent een meerwaarde voor de toegangspoort én de horecazaak. De toegangspoort Pollismolen is gelegen langs of in de directe omgeving van het wandel-, fiets- en ruiternetwerk en spreekt een ruim publiek aan.

Daarenboven heeft de stad Bree twee baliemedewerkers (elk halftijds) en een poortcoördinator (deeltijds) aangeworven die de werking van de toegangspoort Pollismolen moeten invullen. De poortcoördinator zal eveneens worden ingeschakeld in de werking van de overige onthaalpunten (o.a. Mariahof) in het Belgische deel van het GrensPark zodra deze zijn ingericht. Op deze wijze willen de stad Bree en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland garanderen dat er een nauwe samenwerking ontstaat tussen de onthaalpunten met een constant activiteiten aanbod (workshops, tentoonstellingen,...). Een afstemming met de werking in de Nederlandse onthaalpunten en de toegangspoort IJzeren Man is eveneens voorzien.

Het gebouw kreeg een facelift (schilderwerken, bureelmeubilair...) en het bestaande natuureducatief museum 'Het Wipobos', dat onderdeel uitmaakt van de toegangspoort, werd opgefrist. De inrichting van het bezoekersonthaal werd op maat van het gebouw gemaakt. Grote foto's laten de kenmerkende landschappen zien en moeten de bezoeker 'goesting' doen krijgen om op pad te gaan in het gebied. Interactieve infozuilen geven de bezoeker een eerste, algemene indruk van het GrensPark Kempen~Broek en de mogelijkheden die bestaan om het te ontdekken.

Opening toegangspoort Pollismolen.

© Anneleen Mengels

© Anneleen Mengels

© Erwin Christis

© Erwin Christis

© Erwin Christis

© Anneleen Mengels

Activiteit 3.6

Bij het Mariahof zorgde de **stad Bree** eveneens voor een verbeterde ontsluiting en toegankelijkheid. Het gebouw, dat eigendom is van de stad, werd volledig gerenoveerd (geen onderdeel van dit project) en ingericht als multifunctionele onthaalruimte met informatie over het GrensPark en de grensoverschrijdende samenwerking. De ruimte kan worden gebruikt voor lezingen, vergaderingen, workshops, wisseltentoonstellingen,... door een ruim publiek. Daarenboven wordt het Natuureducatief Centrum Mariahof, zoals het door de stad Bree werd genoemd, net zoals de toegangspoort Pollismolen gebruikt als vertrekpunt voor edu-

catieve activiteiten met scholen of voor activiteiten die door de Verkenners worden aangeboden. De Verkenners zijn de gastheren en gastvrouwen van het Kempen~Broek die bezoekers met een aantrekkelijk beleavingsaanbod mee op ontdekking nemen in het GrensPark.

Naast de aanleg van een parking werd de binnenkoer van het U-vormige gebouw ingericht als een aantrekkelijke ontvangstruimte waar bezoekers hun wandeling kunnen starten of waar de Verkenners hun groepen ontvangen. In het gebouw werd een permanente informatievoorziening met eenzelfde opzet als in de Pollismolen ondergebracht, echter met een focus op de biodiversiteit in het Kempen~Broek. In de huisstijl is namelijk voorzien dat de informatievoorziening inhoudelijk wordt toegespitst op de locatie of het gebouw. Op deze manier krijgt de bezoeker een gevarieerd aanbod. De multifunctionele ruimte werd ingericht met stoelen, tafels, een kleine keuken, een scherm voor projecties en enkele kasten.

© Gerard Brusten

Ontwerp buitenaanleg Mariahof

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	TOTAAL
Provinciaal Natuur Centrum:		
educatieve programma's	2	2
Vlaamse Landmaatschappij:		
infofolder	1	1
infoborden	2	2
verbetering bestaande padenstructuur (km)	6,5	4,3 (*)
aanleg verbindingspaden (km)	1,3	1,3
houten voetgangersbrug	1	1
inrichting startplaatsen (met banken, fietsstalling, ...)	2	2
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling:		
lezingen	5	5
excursies	10	13
uitstappen met schoolklassen	50	118
powerpoint presentaties	2	2
gidsen bijscholen	20	20
Gemeente Weert:		
wandelkaarten	4	3(**)
ruiterkaart	1	1
optimalisatie wandelgebieden	2	2
realisatie ruiterroutes (km)	75	75
vernieuwing trimbaan met 16 toestellen	1	1
Bosgroep Zuid Nederland:		
aanleg rolstoelpaden (km)	3	3
Stad Bree:		
inrichting toegangspoort & opfrissen natuur-educatief museum	1	1
aanleg speeltuin	1	1
verbeterde ontsluiting van parking met onthaalplein	1	1
verbeterde ontsluiting met parking en binnenkoer	1	1
inrichting onthaalpunt (infovoorziening, meubilair,...)	1	1

(*) omdat niet alle eigenaren een toestemming gaven om de paden op hun eigendom toegankelijk te maken, werden 4,3 kilometer opgesteld in plaats van de voorziene 6,5 kilometer.

(**) twee van de geplande wandelkaarten werden samen in één kaart opgenomen, respectievelijk op de voor- en de achterzijde.

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Provinciaal Natuur Centrum	€ 81.000	50%
Vlaamse Landmaatschappij	€ 123.997	50%
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling	€ 28.000	25%
Gemeente Weert	€ 119.218	25%
Bosgroep Zuid Nederland	€ 60.000	25%
Stad Bree	€ 375.792,60	50%
TOTAAL	€ 788.007,60	

Opening onthaalpunt Mariahof.

© Gerard Brusten

Poel in Langeren © VLM

7.

DE REALISATIES

DOELSTELLING 2 : NATUUR MET NATUUR VERBINDEN

4. NATUURINRICHTING

Betrokken partners:

- Vlaamse Landmaatschappij
- Agentschap voor Natuur en Bos (B)
- Waterschap Peel en Maasvallei (NL)

Kwaliteitsvolle landschappen vol biodiversiteit en cultuurhistorie bepalen het gezicht van het GrensPark Kempen~Broek en vormen de basis voor de grensoverschrijdende samenwerking. Als vervolg op vorige (Interreg) projecten wilden enkele partners met deze activiteiten een volgende impuls geven aan het behoud of de verbetering van deze basiswaarden.

De activiteiten waren weliswaar niet letterlijk grensoverschrijdend, maar leverden een belangrijke bijdrage aan de globale kwaliteit van het grensoverschrijdende Kempen~Broek. Bovendien werden de opgedane ervaringen tijdens workshops (activiteit 2) of bilaterale contacten uitgewisseld met partijen in Kempen~Broek en geïnteresseerden in Vlaanderen en Nederland.

Gezien de ligging van Kempen~Broek op de boven- of middenloop van een aantal beken is het van cruciaal belang om te blijven investeren in de kwaliteitsverbetering van (trajecten van) deze beken. Zij verbinden immers de Hoge Kempen via Kempen~Broek met de Maas. Grensoverschrijdende afstemming is ook hier een kernwoord. De bron van de meeste beken ligt in Vlaanderen, maar ze monden uit in de Maas in Nederland. Op weg naar de Maas overschrijden deze beken bovendien grenzen van gemeenten, provincies, eigenaars en bevoegdheidsgrenzen op het vlak van beheer.

Activiteit 4.1

Deze activiteit werd door de **Vlaamse Landmaatschappij** samen met activiteit 3.2 uitgevoerd. Het gebied Tösch-Langeren is een mooi en gevarieerd gebied in het zuiden van Kempen~Broek met moerassen, natte graslanden en ruigten (Tösch), grotere en kleinere bossen, enkele beken zoals de Bosbeek, relatief kleine akkers en graslanden begrensd door houtkanten, houtwallen en bomenrijen (Langeren). Dit oude, kleinschalig agrarisch landschap is zeldzaam in Vlaanderen. Een groot deel van Tösch-Langeren is erkend als natuureservaat en als Natura 2000 gebied en wordt beheerd door Limburgs Landschap. Voor dit gebied is er in 2002 in het kader van landinrichting een inrichtingsplan opgesteld door de Vlaamse Landmaatschappij in samenwerking met Limburgs Landschap en de stad Maaseik. Hiervan zijn de voornaamste maatregelen rond vernatting in de Tösch en de aanleg van zes poelen uitgevoerd (o.a. met het Interreg III project Kempen~Broek, grensoverschrijdend landschap).

© VLM

In dit Interreg project heeft de Vlaamse Landmaatschappij, samen met Limburgs Landschap en de stad Maaseik, een impuls gegeven aan de landschappelijke en de ecologische kwaliteit van dit gebied door het herstel van het historisch patroon van houtkanten met beplantingen (700 m). Geïnteresseerde landbouwers kunnen meewerken aan dit herstelplan via beheerovereenkomsten.

Activiteit 4.2

De Leukerbeek is een natuurlijke beek met een gegraven bovenloop. Deze bovenloop werd gegraven door enkele pelen ten zuidoosten van Weert om deze droog te leggen en te ontginnen. Het zuidoostelijke deel van de stad Weert en de eromheen liggende landbouwgronden wateren af op de Leukerbeek. De Leukerbeek mondt uit in de heringerichte Tengelroysebeek. **Het Waterschap Peel en Maasvallei** voerde in het verleden reeds enkele herinrichtingwerkzaamheden uit in de Leukerbeek. De Leukerbeek en haar zijtakken Kuppenlossing en Einderbeek functioneren als ecologische verbinding tussen de peelrestanten Sarsven, Schoorkuilen, Roeventerpeel, Kootspeel, Roukespeel en de Moeselpeel. De beek heeft bovendien een hoge ecologische en landschappelijke waarde en een belangrijke belevingswaarde voor recreatie en toerisme gekregen.

In tegenstelling tot de oorspronkelijke plannen werd een bestaande visvijver niet gedempt, maar werd beslist deze vijver te behouden en de oevers af te schuinen. Hierdoor krijgt de vijver een natuurlijker uitzicht en wordt hij beter geïntegreerd in het landschap. De geplande poel van 1200 m² werd wel gegraven.

In het kader van het project 'Herstel watersysteem Tengelroysebeek' werd reeds een flink deel van de Leukerbeek heringericht op basis van een inrichtingsvisie en plan voor de hele Leukerbeek. Het opheffen van de verdroging van de pelen en de scheiding van landbouwwater en natuurlijk kwelwater in de peel is het hoofdthema van het project Leukerbeek.

Het Waterschap Peel en Maasvallei stelde zich tot doel om met dit Interreg project een traject van de Leukerbeek over een lengte van drie kilometer te herstellen tot een gezond, schoon en ecologisch goed functionerend beekstelsel. Deze doelstelling geeft invulling aan de status 'Specifiek Ecologische Functie' die aan de Leukerbeek is toegekend. Bovendien werd op die manier een ontbrekende schakel vervolledigd van het beekstelsel dat hierdoor

© WPM

in zijn totaliteit ecologisch beter kan functioneren. Voor de uitvoering van de werken werd circa 8 hectare grond verworven.

Alvorens de werken uitgevoerd konden worden, werden verschillende onderzoeken en hydrologische berekeningen uitgevoerd met onder andere een onderzoek naar de archeologische waarden en de kans op aanwezigheid van explosieven. De ontwerpen en uitvoeringsplannen werden door een adviesbureau gemaakt. Om het beekstelsysteem te herstellen kreeg de Leukerbeek een natuurlijker beekprofiel en een natuurlijkere beekloop. Op enkele plaatsen werd de Leukerbeek en de zijtak Dijkerpeel om natuurgebieden geleid waarbij de omleiding op een natuurlijke manier werd ingericht. Daarnaast werd tussen de Moeselpeel en de Roukespeel een ecologische verbindingszone aangelegd met een natuurwatertracé waardoor de natuurgebieden hun overtollige water kunnen 'lozen' in het volgende natuurgebied. Aanwezige barrières voor vismigratie werden weggewerkt.

Naast de ecologische winst en de verhoging van de landschappelijke waarde en de belevingswaarde, leverden de werken aan de Leukerbeek een bijdrage aan veiligheid en waterberging. Het natuurlijker inrichten van waterlopen verhoogt immers hun waterbergend vermogen. Het water wordt minder snel afgevoerd waardoor benedenstrooms de kans op overstromingen afneemt. Enkele geplaatste peilbuizen en een

afvoermeeptpunt maken een nauwgezette monitoring mogelijk. Tevens is er een verbetering van enkele agrarische percelen gerealiseerd door ophoging en aanbrengen van een peilgestuurde drainage.

Gedurende de voorbereiding en de uitvoering van de werken, werkte het Waterschap Peel en Maasvallei samen met Natuurmonumenten (eigenaar van enkele natuurgebieden naast de Leukerbeek) en de gemeente Weert. Voor de Leukerbeek was het immers van groot belang dat de gemeente Weert de afvoergolven uit Weert verder zou beperken om een nieuwe vervuiling van de schoongemaakte Roukespeel te voorkomen. Verder werd overleg gepleegd met omliggende eigenaren en werd naast een informatieavond vóór de projectaanvang ook nog een voorlichtingsavond voor bewoners georganiseerd tijdens de ter visie legging van de concept plannen.

© WPM

Leukerbeek © WPM

Activiteit 4.3

Enkele jaren geleden kocht het **Agentschap voor Natuur en Bos** het ongeveer 50 hectare grote landbouwgebied van De La Kethulle in Hamont-Achel. Het maakt deel uit van het grensoverschrijdende natuurcomplex Achelse Kluis - Groote Heide – Leenderbos. De pachtovereenkomsten met de landbouwers liepen eind 2009 af. In het gebied liggen vier vennen, waarvan drie vennen eigendom zijn van de gemeente en een ven van het Agentschap voor Natuur en Bos. Het was de bedoeling om in dit gebied herstelmaatregelen uit te voeren zodat het zich terug kon ontwikkelen tot een heidegebied met heischrale graslanden.

Een eerste onderdeel van deze activiteit bestond uit een onderzoek om de uit te voeren herstelmaatregelen in de omgeving van de Achelse Kluis te bepalen. De hydrologie moest hersteld worden in functie van het behoud en de ontwikkeling van de vennen. Daarnaast moest op de voormalige akkers door middel van vershraling en afgraving een voldoende lage voedingstoestand van de bodem bereikt worden om de ontwikkeling van vochtige en droge heide mogelijk te maken.

De totale projectomvang en –begroting is veel ruimer dan wat in deze Interreg aanvraag werd opgenomen! Deze werken kaderen immers in het Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan van de Achelse Kluis. Samen met verschillende partners uit Vlaanderen en Nederland wilde het Agentschap voor Natuur en Bos met het Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan een groter grensoverschrijdend natuurgebied met als belangrijkste natuurkernen de Achelse Kluis, de Groote Heide en het Leenderbos vrijwaren en/of realiseren. Water, fauna en flora laten zich immers niet leiden en sturen door de landsgrens. Ook toeristen en recreanten houden hier geen rekening mee. Aanpassingen aan Vlaamse zijde kunnen een nefaste invloed hebben op de ecologie of andere structuren aan Nederlandse zijde en omgekeerd. Een grensoverschrijdende aanpak zal de bijzonder waardevolle fauna en flora in het gebied de beste kansen geven.

Het project werd weliswaar uitgevoerd ter invulling van het Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan, maar het gebeurde in het kader van een grensoverschrijdend gebiedsprogramma en in overleg met o.a. Vlaamse Landmaatschappij, Dienst Landelijk

Ven onmiddellijk na de werken.

Gebied (NL), Limburgs Landschap (B), Staatsbosbeheer (NL), de gemeenten Hamont-Achel (B), Heeze-Leende (NL), Valkenswaard (NL), de provincies Limburg (B) en Noord-Brabant (NL).

Een eerste onderdeel van deze activiteit bestond uit een onderzoek, uitgevoerd door het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, om de uit te voeren herstelmaatregelen in de omgeving van de Achelse Kluis te bepalen. Omdat tijdens het onderzoek aan het licht kwam dat voor het beter doorrekenen van de herstelmaatregelen nog verder onderzoek diende te gebeuren over de bodem-chemische kenmerken en de nutriëntentoestand van de venbodem, werd een aanvullend onderzoek uitgevoerd. Hierdoor liep het project vertraging op. In het onderzoek werd geconcludeerd dat het gebied erg te lijden heeft gehad onder een grote toevoer van fosfaat, wat het uitvoeren van herstelmaatregelen in sterke mate bemoeilijkt. De te nemen maatregelen waren bovendien drastischer dan verwacht.

Een plan met duidelijke, haalbare herstelmaatregelen werd opgesteld zodat de uitvoering van de eerste werken kon worden opgestart. Aangezien uit het onderzoek bleek dat een gefaseerde

werkwijze noodzakelijk was, werd een stappenplan uitgewerkt van te nemen maatregelen voor het herstel van de vennen en de heide. Met het opstellen van dit stappenplan werd duidelijk dat de noodzakelijke maatregelen de looptijd en de budgetten van dit Interreg project zou overschrijden. Het Agentschap voor Natuur en Bos besliste om het eigenlijke grootschalig herstel (afgravingen, slibruiming, dempen van grachten) niet uit te voeren met dit Interreg project. Ze zullen de uitvoering zelf trachten te verwezenlijken via een gefaseerde aanpak (spreiding in budget, ruimte en tijd) of indien mogelijk versneld via een Europees subsidieproject.

In het kader van dit Interreg project werden dus de eerste uitvoeringsmaatregelen uitgevoerd om een grootschalig en gefaseerd ven- en heideherstel voor te bereiden. Rond de twee vennen en op verbindingzones werden over een oppervlakte van 7,5 hectare bomen gekapt en hier en daar werden boomstronken gefreesd. Het chopperen (het verwijderen van de vegetatie en een deel van de bovenste humuslaag) en plaggen van de heide werd uitgevoerd. Er werd gechopperd in een zone van vier hectare op drie verschillende locaties voor een effectieve oppervlakte van 1,32 hectare. Er werd op vijf locaties boomopslag verwijderd. Aanslui-

Ven 8 maanden na de werken.

© ANB

tend werd op tien verschillende locaties een totale oppervlakte van 1,81 hectare geplagd. Voorafgaandelijk aan het plaggen, werden in deze stroken ook stronken gefreesd. De rand van een ven werd hersteld door het aanschuinen van de oevers en plaggen van enkele stroken rond het ven.

De drie vennen die eigendom zijn van de gemeente Hamont-Achel werden via een overeenkomst in beheer gegeven aan het Agentschap voor Natuur en Bos. Deze overdracht biedt garantie op een gepast beheer na het herstel van de vennen.

Geplagde heide in De La Kethulle.

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	BEHAALD
Vlaamse Landmaatschappij:		
poel aanleggen	1	1
visvijver dempen	1	1
houtkanten planten (m)	700	700
grondaankopen (are)	32	32a32ca
Agentschap voor Natuur en Bos:		
heideherstel (ha)	50	10
herstel van vennen	3	1
voorbereidende studies en rapporten (bodemanalyse, hydrologie,....)	1	1
Waterschap Peel en Maasvallei:		
herinrichting beken (m)	2960	3000
grondaankopen (ha)	1,61	1,61

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Vlaamse Landmaatschappij	€ 49.203	50%
Agentschap voor Natuur en Bos	€ 60.000	50%
Waterschap Peel en Maasvallei	€ 855.102	25%
TOTAAL	€ 964.305	

5. KLIMAATBUFFERS

Betrokken partners:

- Provincie Limburg (NL)(de activiteiten van de provincie Limburg werden door ARK Natuurontwikkeling uitgevoerd)

Water vormt voor een groot deel de basis van het uitzicht van het landschap en de planten- en diersoorten die in Kempen~Broek voorkomen. Naast de verbindende functie van waterlopen en de natte natuurgebieden in Kempen~Broek kan het GrensPark een belangrijke rol vervullen in nieuwe uitdagingen zoals het opvangen van de mogelijke gevolgen van de klimaatsverandering. De Maas zal in de toekomst naar verwachting twintig procent meer water moeten afvoeren dan waar ze nu op wordt berekend (Rapport 'Samen werken met water', Deltacommissie, 2008). Alle waterlopen die door Kempen~Broek stromen, monden uiteindelijk uit in de Maas. Door het inrichten van klimaatbuffers kunnen benedenstrooms piekdebieten worden afgetopt met minder overstromingen tot gevolg. Ook dit heeft naast zijn maatschappelijke component een economische component.

De realisaties uit deze activiteit versterkten bovendien de realisaties van activiteit 4. De klimaatbuffers maken immers deel uit van het grensoverschrijdende, aaneengesloten netwerk van natuurgebieden. Ook door deze verbindingsfunctie leveren ze een bijdrage aan het opvangen van de gevolgen van de klimaatsverandering: ze bieden dier- en plantensoorten de kans om te migreren als reactie op het opschuiven van de klimaatgordels. De activiteit geeft op deze wijze invulling aan het zogenaamde adaptatieprincipe.

Het is bovendien een bijzonder innovatief project! Samen met de voorziene klimaatbuffer in het Weerterbos, in het uiterste noorden van het Kempen~Broek (geen onderdeel van deze Interreg aanvraag), is het één van de pilootprojecten in het klimaatbeleid van de Nederlandse overheid. In Kempen~Broek liggen natuur- en landbouwgebieden dicht naast elkaar. Dat levert geregeld problemen op, bijvoorbeeld over de stand van het (grond) water. De natuur is in de moeras-

© Helma Tielemans

© Erwin Christis

zones gebaat bij hoge grondwaterstanden, terwijl de landbouw het hele jaar door graag droge voeten houdt. Door landbouwgronden in of grenzend aan laaggelegen natuurgebieden te kopen en/of te ruilen, gaan zowel de natuur- als landbouwbelangen er op vooruit. Met de ontwikkeling van de klimaatbuffer wordt niet alleen gezorgd voor aantrekkelijke, natte natuurgebieden, maar ook voor een aanzienlijke structuurverbetering voor de landbouwsector. Voor dit project werkte ARK Natuurontwikkeling zeer nauw samen met de lokale landbouwers en de Limburgse Land- en Tuinbouwers Bond afdeling Weerterland. Deze aanpak is innovatief en heeft een belangrijke voorbeeldfunctie voor toekomstige inrichtingsprojecten in Vlaanderen en Nederland.

In het totale kavelruilproject, waar dit Interreg project deel van uitmaakt, wisselde meer dan 550 hectare van eigenaar. Na deze kavelruilen zijn in totaal 117 hectare landbouwgrond via dit project dusdanig verbeterd dat het agrarisch productievermogen gestegen is. Daarnaast is 282 hectare Ecologische Hoofdstructuur gerealiseerd. De overige hectaren die ARK in bezit heeft, zijn bestemd als ruilgrond ten behoeve van de landbouw of is de bestemming nog niet duidelijk. Een deel van deze hectaren zal een bijdrage gaan

"Bedrijfsstructuurverbetering was moeilijker geweest"

Een interview met de agrariër en deelnemer aan de kavelruil, Wiet Smets

Bijzondere waarneming in het Kempen-Broek in oktober / november
Door het warme regenvoer zijn er nog wel een lang diverse vogels, ganzen, zoals dagpauze, alsters en bont zandgans. De grontheuvels ook van de vele bloemen die nog lang in bloei staan of opkomen in bloei komen.

Wat voor bedrijf heeft u?
Mijn vrouw en ik zijn 4 jaar geleden op het bedrijf begonnen. In eerste instantie was het een gemengd bedrijf, maar in de loop der jaren hebben we ons toegelicht op een gespecialiseerd melkveebedrijf.

Hoe boorde u voor het eerst aan ARK?
Ik hoorde de naam van ARK wel eens vallen bij collega-agrariërs of in de kerk. Maar zonder er acht op te slaan, het ging mij om de natuur te behouden. Dacht ik... Want toen in onze omgeving een circumscriptie van grondtransacties op gang kwam, heb ik mijn oog niet meer te kanten gelikt.

Wat was voor u de reden om mee te doen met de kavelruil?
Het sprak me aan dat in deze kavelruil op het eerste gezicht uiteenlopende partijen met verschillende doelen, toch samen naar eenzelfde doel voor iedereen. Daar wilde ik graag deel van uitmaken. Samen schreef naar een landschapsplan nog meer Kempens-Broek.

Wat is de reden voor u nu de kavelruil?
Een bedrijfsstructuurverbetering die zonder tussenkomst van ARK mogelijk was. Het was een goede aanpak. Als in de laatste onderverdeling heb ik niet de mogelijkheid om ARK te helpen om de landbouw te verbeteren, organisaties en beleidsmakers te mobiliseren en de financiering van zijn kavelruil op orde te krijgen en houden.

2e kavelruil Kempens-Broek op 7 december
Op 7 december 2013 wordt in het bij de kavelruil betrokken landbouwbedrijf van de Provincie Limburg en wethouder Harry Cuijck van de gemeente Weert, een bespreking gevoerd rond de kavelruil in het Kempens-Broek.

In totaal werden 200 hectare grond van eigenaar. Goed nieuws voor de landbouw, die hiermee voor agrarische doeleinden geschikt grond in eigen bezit krijgt. Maar ook wetten voor natuur! Op de natuurgebieden in het gebied kan nu natuur natuur ontstaan.

Er hebben echter meer maatschappelijke belangen baat bij de omvangrijke gebiedsontwikkeling in Kempens-Broek. Zo wordt op 7 december ook het project 'Polderland afgegraven' - afgegraven door het Rijk Limburg - dat particuliere en staatsvermogen met natuurparken. De Rijksoverheid en Weert maakt de kavelruil en poortten die het zuidelijk toegang bieden tot het nieuwe natuurgebied. En ook de organisatie van Stroomverspreiden speelt een actieve rol in het in goede banen leiden van de gebiedsontwikkeling. Het is meer om samen aan de kavelruil te werken!

ARK Natuurontwikkeling
Postbus 21
6007 ZD Hengelo
www.ark.nl

Deze mensen kunt u in het gebied tegenkomen. Maar weten? Neem dan contact op met een van de medewerkers:

Projectleider:
Gert van den Oetelaar
06-2047518
gervandenoetelaar@ark.nl

Beheerder / Voorlichter:
Dennis Friesen
06-3071558
dennis.friesen@ark.nl

Communicatiemedewerker:
B. Jongschaap
06-2047518
b.jongschaap@ark.nl

Beheerder:
Peter van Soest
06-5322025
p.van.soest@natuureconomisch.nl

Kavelruilbeheerder FREE Nature
Postbus 21
6007 ZD Hengelo
06-2037969
p.van.soest@natuureconomisch.nl

Kempens-Broek
www.kempensbroek.nl

leveren aan agrarische structuurversterking, een deel aan realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en een deel zal uitgeruild worden met andere organisaties om de doelstelling van het kavelruilproject te bereiken.

© Erwin Christis

De werkzaamheden van ARK Natuurontwikkeling bestonden in eerste instantie uit het aankopen van zoveel mogelijk gronden om ontbrekende schakels tussen natuurgebieden langs de Belgisch-Nederlandse grens in te vullen. Hiervoor gebruikten ze de vernieuwende aanpak van vrijwillige kavelruil en aankopen zoals eerder werd beschreven. Aangekochte gronden werden heringericht, waarna het omvormingsproces naar natuurlijke ecosystemen kon beginnen. Voor de inrichting werden verschillende laagtes gegraven voor een betere waterbuffering en voor een biotoopverbetering voor de Boomkikker. Waar mogelijk werden greppels gedempt of omgevormd tot natte laagtes. Enkele aangeplante populierenbossen werden gekapt omdat deze een drainerende werking hebben.

De prikkeldraad tussen bestaande en nieuw aangekochte percelen werd zoveel als mogelijk verwijderd (vijftien kilometer in totaal). Dit gebeurde zowel op de eigendommen van ARK Natuurontwikkeling als die van Natuurmonumenten. Op andere plekken werden meerdere percelen dan weer samen ingerasterd om zo een aaneengesloten gebied te vormen waarbinnen natuurlijke systemen – eventueel op gang geholpen door inrichtingswerken – zich kunnen herstellen. Op deze percelen werden de Europese runderrassen ingezet die deel uitmaakten van het TaurOs fokproject (zie activiteit 1.2) en die als grazers de gebieden beheren. Op deze manier

creëerde ARK Natuurontwikkeling samen met Natuurmonumenten grote eenheden die zich tot een (veer)krachtig ecosysteem zullen ontwikkelen. In deze rasters werden op verschillende plaatsen klappootjes voorzien zodat wandelaars door deze gebieden kunnen struinen. Langs de Belgische zijde van de grens past Limburgs Landschap eenzelfde werkwijze toe (geen onderdeel van dit Interreg project). Het is de bedoeling om op korte termijn de gebieden van ARK Natuurontwikkeling, Natuurmonumenten en Limburgs Landschap over de grens heen op elkaar aan te sluiten. Hierdoor ontstaan nog grotere eenheden natuur die een robuuste schakel vormen in de natuurlijke noordzuid-as die door Kempen~Broek loopt. In deze gebieden is er volop plaats voor grote grazers zoals Galloways, Konikpaarden, de TaurOs, edelherten of wilde zwijnen.

Inrichting klimaatbuffer.

Het plaatsen van zes wildroosters om grote grazers binnen het begrazingsgebied te houden op plaatsen waar wegen door een begrazingsgebied lopen, heeft vertraging opgelopen. De klankbordgroep (omwonenden, dorpsraden) had enkele bezwaren geuit waaraan tegemoet moest worden gekomen. In overleg met de gemeente Weert en de klankbordgroep wordt een nieuw voorstel uitgewerkt. Dit zal echter niet klaar zijn binnen de looptijd van dit Interreg project.

Er werd een grensoverschrijdende, hydrologische studie uitgevoerd naar het watersysteem rond De Raam, een afwateringskanaal dat het voormalige moeras – met name het Wijffelterbroek - ontwatert. Samen met het Waterschap Peel en Maasvallei (NL) en andere terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten (NL) en Natuurland (B) wordt gezocht naar een gezamenlijke aanpak van het hydrologisch herstel rond het Wijffelterbroek (NL), de Kettingdijk (NL) en het Smeethof (B). Hierdoor kunnen delen van het oorspronkelijke moeras dat was ontgonnen weer terug moeras worden. Deze moerassen zijn door hun sponswerking (o.a. door veenmossen) een cruciaal onderdeel van de natuurlijke klimaatbuffer.

Communicatie over het hoe en waarom van deze ontwikkeling is van groot belang. Daarom besteedde ARK Natuurontwikkeling veel aandacht aan het communiceren van hun plannen. De hiervoor ingezette communicatieve activiteiten zijn opgenomen onder activiteit 1.2 Communicatie en 3.3 Belevingsaanbod. Er is eveneens een belangrijke link met activiteit 6 Beleid in de praktijk.

Werken aan de klimaatbuffer.

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	TOTAAL
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling:		
natuurontwikkeling (ha)	20	20
kappen populierenbos (ha)	1,5	1,5
oude omheining verwijderen (km)	15	15
nieuwe omheining plaatsen (km)	7,2	7,2
wildroosters plaatsen	6	0
poorten plaatsen	10	11
klaphekjes plaatsen	18	18
grondaankopen (ha)	1	11

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling:	€ 405.000	25%

De Brand © Erwin Christis

7.

DE REALISATIES

DOELSTELLING 3 : BELEID MET PRAKTIJK VERBINDEN

6. BELEID IN DE PRAKTIJK

Betrokken partners:

- Provincie Limburg (NL) (de activiteiten van de provincie Limburg werden door ARK Natuurontwikkeling uitgevoerd)
- Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw (B)

Uit een beleidsbrochure over de noodzaak van natuurverbindingen:

// De resultaten van het MEA en het IPCC bevestigen dat de VRG en de HRG ontoereikend zullen zijn (Natura 2000). Voor Vlaanderen betekent dit dat – naast een meer ambitieus soortenbeleid (cf. Göteborg doelstellingen & Countdown 2010) – er een op subsidiariteit gebaseerde verantwoordelijkheid met een gericht doelgroepenbeleid wenselijk is en onverwijld het gebiedsgericht natuurbeleid (GEN, GENO en IVON) te evalueren, bij te sturen en te integreren met het ruimtelijk beleid (RSVII) ... //

Kortom, we hebben nood aan een vertaalbureau dat het beleid op een innovatieve en aantrekkelijke manier naar de dagdagelijkse praktijk van natuurbeheerders, bewoners, recreanten en bezoekers vertaalt. EHS, VEN, Natura 2000, VRG, HRG,... het zijn allemaal 'concepten' waar je de gemiddelde burger niet warm voor krijgt. Het zegt hen niets, ze herkennen zich er niet in en zien er het voordeel voor zichzelf niet in. Toch zit er wel degelijk een voordeel in voor mensen, alleen al omdat door deze netwerken naast de 'leefbare' omgeving voor planten en dieren ook de 'beleefbare' omgeving voor mensen wordt uitgebreid. Deze netwerken zijn gebieden waar tal van ecosystemendiensten uit voort vloeien die van groot belang zijn voor onze samenleving.

Omdat Europees beleid per definitie grensoverschrijdend is en landelijk beleid al dan niet aansluit op het beleid van de buurlanden, was het belangrijk dat deze vertaaloefening grensoverschrijdend werd aangepakt, voor heel Kempen~Broek. De opzet van de samenwerking in Kempen~Broek is juist om grenzen te doen vervagen: administratieve grenzen, maar ook grenzen tussen sectoren, tussen mensen. Onvoldoende afstemming van landelijk beleid bemoeilijkt in de praktijk soms het doen vervagen van deze grenzen. Deze knelpunten identificeren en eventuele voorstellen formuleren, was eveneens een onderdeel van deze activiteit. Ze zijn opgenomen onder punt 8 in dit rapport.

© Ellen Luijckx

Activiteit 6.1

Met deze activiteit maakte **ARK Natuurontwikkeling** werk van het letterlijk vertalen van het beleid naar de praktijk. Termen zoals VEN, EHS,... horen thuis in beleidsteksten, maar zijn onbruikbaar in een brede, laagdrempelige communicatie. Ze moesten worden vertaald naar termen die door een ruim publiek konden worden verstaan en gebruikt. ARK Natuurontwikkeling zorgde voor deze vertaalslag door een campagne uit te werken die het belang van ecologische verbindingen, robuuste natuur en klimaatbuffers op een aantrekkelijke, begrijpelijke en enthousiasmerende manier voor bewoners van en bezoekers aan het GrensPark Kempen~Broek in beeld bracht. Ze zorgden er met andere woorden voor dat de EHS en het VEN leuk of tof werden.

Deze vertaalslag van klimaat-, natuur-, of waterbeleid naar de praktijk deed ARK natuurontwikkeling tijdens de talloze gespreken met landbouwers, terreineigenaren, omwonenden, beheerders, schepenen en wethouders, ambtenaren,... Hetzelfde gebeurde tijdens de dertien excursies die werden georganiseerd (zie activiteit 3.3).

In hun 'Visie Natuur in Weert' publiceerde het consortium ARK Natuurontwikkeling, Habitura en het Rentmeesterkantoor van Soest hun visie op het ontwikkelen van natuur in de gemeente Weert. In de visie werden de beoogde ontwikkelingen in het Kempen~Broek weergegeven, onder andere het ontwikkelen van natuur en het versterken van de landbouwstructuur. De visie geeft ook het eindbeeld weer dat het consortium voor ogen heeft en hoe zij dat samen met andere partijen tot stand willen brengen.

Daarnaast is ARK samen met het Regionaal Landschap Kempen en Maasland gestart met het schrijven van een boek over het Kempens~Broek. Dit maakt geen deel uit van het Interreg project, maar geeft wel invulling aan de activiteit 6.1. In het boek wordt informatie over de geologie, geschiedenis, het landschap, de biodiversiteit, het proces van de samenwerking, ... gecombineerd met massa's foto's. Het moet een werk worden dat een

totaalbeeld schetst van het GrensPark Kempens~Broek. Het boek zal eind 2014 uitkomen.

De ervaringen die in deze activiteit werden opgedaan, vormden een inspirerend en boeiend onderwerp voor enkele van de workshops uit activiteit 2 Kennisuitwisseling.

3 - Beleid

Dit boek is bedoeld als een eerste stap in de ontwikkeling van een strategie voor het Kempens~Broek. Het is een document dat de samenwerking tussen de verschillende partners in het gebied ondersteunt. Het is een document dat de samenwerking tussen de verschillende partners in het gebied ondersteunt. Het is een document dat de samenwerking tussen de verschillende partners in het gebied ondersteunt.

Streefbeeld 2020

Activiteit 6.2

Eén van de beoogde resultaten van dit Interreg project was kennisuitwisseling en de organisatie van enkele workshops (zie ook activiteit 2.1) door het **Regionaal Landschap Kempen en Maasland**. Een aspect dat tijdens deze kennisuitwisselingsmomenten, maar ook tijdens de volledige duur van het project aandacht kreeg, was het identificeren van verschillen en eventuele knelpunten waar het landelijke beleid (of de implementatie van Europees beleid) onvoldoende of niet grensoverschrijdend is afgestemd. Ook de manier van werken tussen Belgen en Nederlanders durft nogal eens verschillen. Het zijn geen dramatische, onoverbrugbare verschillen, maar eerder leuke ervaringen die de grensoverschrijdende samenwerking kruiden. Voor eventueel vastgestelde problemen als het over beleid gaat, kunnen de projectpartners binnen het kader van dit project geen oplossingen aanbieden,

maar eventueel beleidsaanbevelingen formuleren. Met name het Regionaal Landschap Kempen en Maasland als motor achter het projectbureau Kempen-Broek ziet hierin een belangrijke taak voor zich weggelegd. Het projectbureau Kempen-Broek zal beleidsmensen, ambtenaren, natuurorganisaties,... uit Nederland en België blijven samenbrengen om op deze manier te proberen het beleid van beide landen onderling of ten aanzien van het Europese beleid beter op elkaar af te stemmen. Op deze manier hopen de partners dat de ervaringen uit dit Interreg project een impuls kunnen geven aan een verbeterde grensoverschrijdende afstemming en toepassing van het (Europese) natuurbeleid. Voorbeelden van enkele knelpunten of verschillen tussen Nederlanders en Belgen zijn opgenomen in hoofdstuk 9.

REALISATIES

MEETBAAR RESULTAAT	STREEFWAARDE	TOTAAL
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw		
knelpuntenanalyse grensoverschrijdend samenwerken	1	1
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling:		
informatiecampagne	1	1

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw	€ 3.000	50%
Provincie Limburg (NL) / ARK Natuurontwikkeling	€ 47.000	25%
TOTAAL	€ 50.000	

7. PROJECTCOÖRDINATIE

Betrokken partners:

- Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw

Het projectbureau Kempen~Broek, onder de vleugels van Regionaal Landschap Kempen en Maasland, voerde als projectverantwoordelijke de coördinatie van het Interreg IV project Duurzaam Verbinden uit. Naast de opvolging van de inhoudelijke en financiële administratie, stond het projectbureau Kempen~Broek in voor de coördinatie van de samenwerking en onderlinge afstemming tussen de partners en het faciliteren van de partners indien nodig bij de uitvoering van hun activiteiten. Het projectbureau communiceerde over het project en stond in voor de organisatie van de gemeenschappelijke activiteiten zoals terreinbezoeken en workshops. Met name aan de EUROPARC Conference werd intensief

meegewerkt om het GrensPark Kempen~Broek op de Europese kaart te zetten. Bovendien zorgde het projectbureau voor de relaties met externe partners, niet alleen op het vlak van kennisuitwisseling, maar ook bij de afstemming van het project Duurzaam Verbinden met andere – al dan niet door Interreg gesubsidieerde – projecten.

In totaal werden zeventien vergaderingen met de partners georganiseerd, werden acht inhoudelijke rapportages en vijftien financiële declaraties ingediend, inclusief de einddeclaratie en een eindrapport. Twee begrotingswijzigingen, de toevoeging van de stad Bree als nieuwe partner in het project en een verlengingsaanvraag van zes maanden zorgden er voor dat de partners zich maximaal konden concentreren op de uitvoering van hun activiteiten.

INVESTERINGEN

	INVESTERING	SUBSIDIE %
Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw	€ 91.410	50%

Ringselven © Erwin Christis

© Kristel Neyens

8. EEN ONVERWACHTE ERKENNING

Tijdens het eindmoment (zie ook activiteit 2.1) van Duurzaam Verbinden, dat op 27 september in Weert werd georganiseerd, werd door Yvonne Kemp bekend gemaakt dat het GrensPark Kempen~Broek is opgenomen in het European Rewilding Network. Yvonne Kemp, coördinator van het European Rewilding Network, overhandigde een oorkonde aan Ignace Schops, directeur van het Regionaal Landschap Kempen~Broek.

Ruimte voor wilde natuur

Het European Rewilding Network is een onderdeel van Rewilding Europe. Dit is een nieuw en ambitieus Europees initiatief om in Europa meer ruimte te geven aan wilde natuur en wilde dieren. Het Europese platteland verandert in snel tempo: jonge mensen trekken op grote schaal naar de stad op zoek naar een modern leven. Oudere generaties blijven achter op het platteland en de traditionele landbouw is in veel gebieden niet meer lucratief. Het gevolg is dat miljoenen hectaren - een Europees onderzoek spreekt van 18 miljoen hectare tot 2030 - land braak komt te liggen. Dorpen lopen leeg en het land groeit dicht met jong bos. Duizenden planten en diersoorten die van open en halfopen landschappen afhankelijk zijn, dreigen te verdwijnen. Een tragische ontwikkeling, maar tegelijkertijd een historische kans om meer ruimte te maken voor echte wilde Europese natuur. Wildernisnatuur kan in dit soort gebieden een nieuwe toekomst bieden, zoals we dat kennen van grote natuurgebieden in Afrika en Noord Amerika.

Natuur vormt landschap

Rewilding Europe is in tien Europese gebieden van in totaal 1 miljoen hectare van start gegaan om deze visie in de praktijk om te zetten. Hier is het niet de mens die het landschap vormt, maar de natuur zelf. Verdwenen, maar cruciale diersoorten zullen daar waar nodig worden teruggebracht. Er wordt vooral gedacht aan grote grazende dieren als wilde paarden, wisent, oerlund of herten. Zo zullen tien Europese top natuurgebieden ontstaan van internationale allure, vergelijkbaar met Yellowstone of de Serengeti. Wildernis en wilde dieren vormen de basis voor nieuwe economische activiteiten. Wij als Europeanen zullen weer ontdekken hoe de Europese natuur er in een meer oorspronkelijke vorm uit zou kunnen zien, in de context van de moderne tijd.

Netwerk is aanvulling

European Rewilding Network wil een netwerk van gebieden in Europa uitbouwen waar wilde natuur, weliswaar op een kleinere

schaal, kansen krijgt. Dit netwerk is een aanvulling op de uitgestrekte gebieden die met Rewilding Europe worden ontwikkeld.

Kempen~Broek

De opname van het GrensPark in het European Rewilding Network is een erkenning voor de inspanningen van alle samenwerkende partijen in Kempen~Broek. Zonder hen zouden de vele ontwikkelingen van de afgelopen jaren in het GrensPark nooit hebben plaatsgevonden. Ze kunnen nu door de opname in het European Rewilding Network hun ervaringen met de ontwikkeling of het behoud van natuur in een sterk verstedelijkte regio uitwisselen met organisaties in Europa. In vergelijking met de uitgestrekte gebieden elders in Europa zijn de initiatieven die in België en Nederland worden genomen eerder klein, maar daarom niet minder belangrijk. Gebieden zoals de Veluwe of de Oostvaardersplassen in Nederland, het Nationaal Park Hoge Kempen in België of het grensoverschrijdende Kempen~Broek zijn hiervoor een duidelijk bewijs.

Duurzame beleveniseconomie

In Noordwest Europa stijgt het belang van natuur en dit zal de komende jaren niet veranderen. De groeiende bevolking met een toenemende vrije tijd hecht steeds meer belang aan robuuste, groene gebieden die niet alleen als 'decor' dienen om in te recreëren, maar die ook leefgebied zijn voor planten en dieren. Het belang van natuur als leverancier van ecosystemendiensten - diensten zoals lucht- en waterzuivering, duurzame bouwmaterialen, rust of bestuiving van voedselplanten - wordt steeds duidelijker.

Dit Europees netwerk van groene gebieden zorgt voor kansen om een duurzame beleveniseconomie uit te bouwen. In deze nieuwe economie is natuur niet langer een hindernis, maar de hefboom om toekomstige maatschappelijke en economische uitdagingen aan te gaan.

Blijven investeren in Kempen~Broek

Ook Ludwig Vandenove, gedeputeerde voor Leefmilieu van de provincie Limburg (B) en voorzitter van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland, reageerde opgetogen: "deze opname in het European Rewilding Network is voor het GrensPark Kempen~Broek een belangrijk teken om te blijven investeren in de kwaliteit van de open ruimte, de leefomgeving van vele mensen met een rijke biodiversiteit".

© Bob Luijckx

9. VERSCHIL MOET ER ZIJN ... OVER ANDERE WERKWIJZEN EN ONDERBROKEN NETWERKEN

Tijdens de uitvoering van het project Duurzaam Verbinden, maar ook in andere projecten waar partners uit het GrensPark grensoverschrijdend samenwerken, konden we een aantal punten noteren waar de grensoverschrijdende samenwerking soms de nodige creativiteit en flexibiliteit vergt. Het werd bovendien duidelijk dat de manier van werken in Vlaanderen en in Nederland nogal eens durft te verschillen.

Dat we in dit rapport eerder over Vlaanderen spreken dan over België, is niet ingegeven door een wens naar onafhankelijkheid, maar komt door de bevoegdheidsverschuiving naar Vlaanderen na de federalisering van België. Grondgebonden bevoegdheden zoals erfgoed, natuur-, water- of bosbeleid werden aan Vlaanderen overgedragen. Het zijn net die bevoegdheden waarmee we in de samenwerking in Kempen~Broek mee te maken krijgen.

Leerdoelen en eindtermen

Tijdens de realisatie van de educatieve projecten Hydroquest en Duurzaam waterbeheer in de IJzeren Man (Activiteit 3.1) werd het Provinciaal Natuurcentrum geconfronteerd met een aantal verschillen in het onderwijssysteem en de aanpak van educatie.

De eindtermen voor het Nederlands en Belgisch onderwijs verschillen sterk, net zoals de aanpak van natuur- en milieueducatie (NME) naar scholen toe. Zo werd het Nederlands educatief project Duurzaam waterbeheer in de IJzeren Man in samenspraak

met de leerkrachten van een bepaalde school en op maat van deze school ontwikkeld. Dit in tegenstelling tot Vlaanderen waar het Provinciaal Natuurcentrum nooit projecten ontwikkelt voor één bepaalde school, zelfs niet voor één bepaald onderwijsnet, maar direct voor alle scholen.

Een ander belangrijk verschil is dat een NME-project in Nederland gemakkelijker in de lessen kan worden opgenomen. Het Provinciaal Natuurcentrum ontwikkelt dan een project waarmee de leerkracht ook in de klas aan de slag kan. In Vlaanderen is het moeilijker om leerkrachten te laten afwijken van hun standaard lessenpakket en concentreert het Provinciaal Natuurcentrum zich tijdens het ontwikkelen van educatieve projecten vooral op het veldwerk. Het Nederlands onderwijssysteem blijkt ook een meer directe aanpak te hanteren. Leerkrachten worden nauw betrokken en van leerlingen wordt een grote zelfstandigheid verwacht. En tenslotte, ondanks het feit dat we allen dezelfde taal spreken, heerste er nu en dan toch wat spraakverwarring. Bepaalde begrippen en termen, ook op NME-gebied, verschillen in Nederland en Vlaanderen. Bij het lezen van een Vlaams NME-project, dat door een Nederlander werd uitgewerkt, was een 'Vlaamse' vertaling hier en daar nodig.

© Erwin Christis

© RLKM

Vrijwilligers en vergoedingen

Waar het verschil in aanpak eveneens duidelijk wordt, is bij het vastleggen van de kostenvergoeding voor de Kempen~Broek Verkenners (geen onderdeel van dit project) in Kempen~Broek. Deze vrijwilligers uit beide landen zijn opgeleid om mensen met beleevingsvolle activiteiten mee op pad te nemen in Kempen~Broek. Ook hier kozen we resoluut voor een grensoverschrijdende aanpak. Nederlanders en Vlamingen volgden dezelfde opleiding, kregen dezelfde outfit en kunnen alle activiteiten begeleiden, ongeacht het feit of de activiteit in Nederland of Vlaanderen plaatsvindt. Nederlandse Verkenners kunnen in Vlaanderen worden ingezet met Vlaamse groepen en omgekeerd. Voor hun begeleiding ontvangen zij een kostenvergoeding. Het feit alleen al dat ze een kostenvergoeding krijgen, is voor vrijwilligers in Nederland minder gebruikelijk. Ook voor de hoogte van de vergoeding en de wettelijke maxima die aan vrijwilligers uitgekeerd mogen worden, zijn er verschillen tussen beide landen. Uiteindelijk werd gekozen voor het bedrag dat in Vlaanderen maximaal per dag aan een vrijwilliger wordt betaald. Maar, ... de maximale jaarlijkse vergoeding bedraagt in Vlaanderen € 1.208,72 en in Nederland € 1.500. Verschil moet er blijkbaar zijn.

Beleving versus regeltjes

Als je in Kempen~Broek op pad gaat, wordt je geacht om je aan de toegankelijkheidsregels te houden zoals wettelijk bepaald in beide landen. Deze regels zijn op enkele details na vrijwel hetzelfde in Vlaanderen als in Nederland. In Vlaanderen geldt voor alle natuur- en bosgebieden een toegankelijkheidsbesluit dat de toegankelijkheid regelt en in heel Vlaanderen dezelfde uitgangs-

punten heeft. Het basisprincipe is dat voetgangers steeds toegang hebben op de paden in bossen en natuureservaten en in principe een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang (tenzij een machtiging aan de beheerder wordt gevraagd voor een nachtactiviteit). Eigenaars van privébossen kunnen hun bossen openstellen, gebruikmakend van het toegankelijkheidsbesluit, maar behouden steeds het recht om hun bossen als ontoegankelijk te verklaren. Binnenkort wordt de principiële toegankelijkheid van deze gebieden ook voor fietsers, ruiters, mountainbikers en menners van honden- en paardengespannen geregeld. Tot zolang is het oude besluit geldig wat betekent dat gebieden voor deze recreatievormen toegankelijk zijn op de voor hen aangeduide paden. Gemotoriseerd verkeer voor recreatieve doeleinden is en blijft verboden in bossen en natuureservaten.

In Nederland wordt aangegeven wat wel mag (wandelen, fietsen, paardrijden). Als enkel 'wandelen' op informatieborden staat, mag fietsen en paardrijden niet. Bovendien moet op elk informatiebord verplicht de regel "Overigens verboden toegang. Artikel 461 W.v.S (wetboek van strafrecht)" worden opgenomen. 'Overigens verboden toegang' dekt immers de juridische status om te kunnen optreden, bijvoorbeeld bij het niet naleven van de toegankelijkheidsregels. Dit wetsartikel geldt ook voor mensen die hun hond los laten lopen waar dat niet mag of met een motor(voertuig) rijden in een gebied waar dat niet is toegestaan. Afhankelijk van de beheerder wordt voor de duidelijkheid soms uitgebreid opgenomen wat wel of niet mag. Andere beperken zich tot de teksten 'Toegang van zonsopgang tot zonsondergang' & 'Vrij wandelen op wegen en paden'.

Dit maakt het voor grensoverschrijdende recreatieve routes niet eenvoudig aangezien beide toegankelijkheidsregels moeten worden opgenomen op informatieborden en wandelkaarten. Aangezien de basisregels nagenoeg identiek zijn, gebruiken we in Kempen~Broek als compromis de standaard pictogrammen uit Vlaanderen die worden aangevuld met de in Nederlandse verplichte onderdelen.

Grensoverschrijdend op pad

© RLKM

Iedereen wil aandacht

Voor de bewegwijzering van de wandelroutes werd in Kempen~Broek van in het begin gekozen voor één systeem van bewegwijzering in Nederlandse én Vlaamse gebieden. Dit kwam niet alleen de duidelijkheid ten goede, maar gaf ook de boodschap dat de grens maar een streep op een landkaart is die je op het terrein niet ziet. De samenhangende bewegwijzering benadrukt bovendien op een visuele manier de grensoverschrijdende samenwerking. Ook voor informatieborden of folders wordt een uniformiteit nagestreefd. Met de landsgrens, de provinciegrenzen, gemeentegrenzen of grenzen tussen eigendommen van terreinbeheerders steek je al wandelend voortdurend grenzen over. Een gemiddeld recreant wil echter niet gewezen worden op de eigendomssituatie van een stuk pad, wil niet van het ene systeem overstappen op een ander, maar wil vooral genieten van het landschap, de rust en de natuur.

Een uniform systeem vergemakkelijkt ook het onderhoud van de routes aangezien overal dezelfde materialen kunnen worden gebruikt. Met dit Interreg project sloot de gemeente Weert de omvorming naar de uniforme Kempen~Broek bewegwijzering af. Je kan nu overal in Kempen~Broek grenzeloos wandelen.

nogal verschilt. Dit is zeker het geval bij een herinrichting van een grensoverschrijdend natuurgebied waar acties moeten worden uitgevoerd door een Nederlandse en een Belgische partner. Ook de complexiteit en interpretatie van de wetgeving maakt integraal samenwerken soms moeilijk, bijvoorbeeld tussen natuur en landbouw, zelfs binnen hetzelfde land. Er is dus dringend nood aan een betere integratie van het beleid, zowel in Nederland als in België. Daarenboven is de wetgeving in beide landen in een strak keurslijf gedwongen. Dit beperkt in sommige gevallen de flexibiliteit, bijvoorbeeld in het geval van een activiteit in Vlaanderen en in Nederland die letterlijk aan elkaar grenzen. Door kleine verschillen in de wetgeving wordt de samenwerking dan 'belast' als men de letter van de wet volgt. Enige flexibiliteit en soms zelfs maatwerk zou dit kunnen verhelpen.

Een voorbeeld van verschillende beleidsverantwoordelijkheden en bevoegdheden tussen hetzelfde beleidsniveau zijn de provincies. De provincie Nederlands Limburg is de verantwoordelijke uitvoerder van het natuurbeleid dat in hoofdlijnen door het Nederlandse rijk is vastgelegd. Zo is het aanduiden van de ligging en de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur een bevoegdheid van de Nederlandse provincies. De provincies krijgen voor de uitvoering van dit beleid de nodige financiële middelen, maar ook verregaande bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Zij moeten het beleid in de praktijk omzetten door projecten te initiëren en uit te voeren. De Nederlandse provincie Limburg doet hiervoor beroep op verschillende organisaties zoals ARK Natuurontwikkeling. Alle activiteiten die in dit Interreg project door Nederlands Limburg werden opgenomen, werden uitgevoerd door ARK Natuurontwikkeling. In Vlaanderen is de rol van de provincies in het uitvoeren van het Vlaamse natuurbeleid eerder beperkt. Het (Vlaamse) Agentschap voor Natuur en Bos is verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid. Het gevolg is dat voor concrete projecten beide beleidsniveaus rond de tafel zitten en dat de provincie Belgisch Limburg minder of niet wordt betrokken.

In Nederland stellen we ook een cultuurverschil vast in de directe toegankelijkheid van bestuurders. We merkten dit eveneens in de grensoverschrijdende samenwerking die het Regionaal Landschap Kempen en Maasland in het RivierPark Maasvallei uitwerkt.

Op alle beleidsniveaus wordt getracht om de administratieve lasten voor burgers, organisaties en overheden te verminderen. Hierdoor wordt het administratieve luik van het project veel minder zwaar zodat je je ten volle kan concentreren op de uitvoering van de inhoudelijke doelstellingen.

Wie doet wat en hoe?

Tijdens het realiseren van een grensoverschrijdend project stel je al snel vast dat de gemeentelijke en provinciale administraties in Nederland en in België een verschillende 'bedrijfscultuur' hebben. Bevoegdheden, verantwoordelijkheden, betrokken niveaus, te doorlopen processen, ... verschillen. Bovendien moet men, ondanks het feit dat een actie deel uitmaakt van een grensoverschrijdend project, de nodige vergunningen in beide landen aanvragen. Dit is soms problematisch aangezien de behandelingsduur van vergunningsaanvragen in Nederland en Vlaanderen

Belgische of Nederlandse euro's?

Wat de financiële 'last' in subsidiedossiers betreft, bestaat er tussen Belgisch en Nederlands Limburg een niet onbelangrijk verschil. In Belgisch Limburg wordt na goedkeuring van een subsidiedossier een voorschot van 50% uitbetaald. Pas na een eindafrekening en -rapportage wordt de resterende 50% uitbetaald. Dit verloopt in Nederlands Limburg globaal genomen anders. Zodra het project dat is ingediend, wordt goedgekeurd, wordt een subsidiebeschikking verleend. Al naargelang het subsidiebedrag kan de provincie werken met bevoorschotting tot 90% zonder bewijsstukken. De overige 10% wordt uitbetaald op basis van de gerealiseerde resultaten die vooraf zijn vastgelegd in de betreffende subsidieverlening. Uiteraard is de ontvanger van subsidies verplicht om alle wettelijke verplichtingen na te leven.

Het krijgen van 90% van het goedgekeurde subsidiebedrag bij aanvang van de werken, maakt het voor veel organisaties gemakkelijker om de kosten voor de uit te voeren werken voor te schieten. Dit betekent een beperktere last op hun financiële toestand. In België krijg je 50% voorschot en het saldo wordt pas uitbetaald na indiening en goedkeuring van een inhoudelijke en financiële rapportage. Het bedrag dat organisaties moeten voorschieten, is hier dan ook veel groter wat voor kleinere organisaties soms moeilijk is.

Een bijkomende uitdaging bij grensoverschrijdende projecten en hun financiering is het vasthouden aan de landsgrens. Vlaams geld mag niet in Nederland worden ingezet en omgekeerd. De provincie Nederlands Limburg is hierop een uitzondering. Indien hun

beleid langs de Nederlandse zijde van de grens makkelijker of goedkoper kan worden gerealiseerd op Belgische grondgebied, zien ze er geen graten in om binnen redelijke marges Nederlands geld in te zetten langs de Belgische zijde van de grens.

WVTTK

Het verschil in taalgebruik is een gegeven dat soms tot verwarring, maar meestal tot humoristische situaties leidt. Als een Nederlandse organisatie of overheid het tijdens een vergadering over TBO's en wvttk heeft, is de kans in het begin van een samenwerking groot dat zij van hun Vlaamse collega's een vragende blik krijgen. **Terrein Beherende Organisaties** zijn in Vlaanderen terreinbeheerders en 'wat verder ter tafel komt' wordt in Vlaanderen op het einde van een bespreking gewoon 'varia' genoemd.

Als een Vlaamse gastheer of -vrouw aan het begin van een vergadering de Nederlandse gasten vraagt of ze koffie willen, antwoorden Nederlanders vaak met "lekker". Dit wil niet alleen zeggen dat de Nederlandse gast koffie lekker vindt, maar dat hij of zij ook een tas koffie wil. En een tas koffie is in Nederland een kop koffie.

Planmakers en plantrekkers

Nederlanders maken vaak grootse plannen met vele (voor)onderzoeken om het beleid uit te voeren. In Vlaanderen gaat men veel sneller over tot de uitvoering om gedurende de uitvoering het proces op basis van verworven inzichten bij te sturen. Nederlan-

© Anneleen Mengels

ders zijn met andere woorden 'planmakers' daar waar Vlamingen 'plantrekkers' zijn. Nederlanders, die meer formalistisch en planners zijn, durven echter te dromen en risico's te nemen. Hierdoor ontstaan soms vernieuwende realisaties. Vlamingen werken minder planmatig wat leidt tot meer vrijheden, maar toch durven zij vaak 'niet zo ver te springen'

In sommige beleidsdomeinen staat men in Nederland veel verder dan in Vlaanderen, maar in andere gevallen loopt het Nederlands beleid dan weer achter op het Vlaams beleid. Zo is de toegankelijkheid van natuur en landschap op streekniveau in Vlaanderen verder uitgebouwd dan in Nederland. Denk daarbij aan het inmiddels overal gekopieerde fietsroute-netwerk op basis van knooppunten. Op het vlak van erfgoed en natuur- of landschapsbeheer staan de Nederlanders dan weer ver voorop. De personele bezetting, de beschikbare kennis en de nauwe samenwerking met de gemeenten door IKL-Limburg (Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg) is hiervoor een sprekend voorbeeld. Hoewel de vergelijking niet helemaal opgaat, is de aanpak van de grondverwerving door ARK Natuurontwikkeling in dit Interreg project uniek (zie 5. Klimaatbuffers). Verschillende Nederlandse regio's of provincies onderzoeken nu of deze aanpak ook door hen kan worden toegepast. In Vlaanderen wil het Regionaal Landschap Kempen en Maasland samen met de Vlaamse Landmaatschappij onderzoeken of deze werkwijze ook in Vlaanderen mogelijk is.

Hetzelfde geldt voor het Europese plattelandsbeleid dat in Nederland veel breder wordt ingevuld dan in Vlaanderen. In Nederland wordt zeer sterk ingestoken op een leefbaar platteland met een

slagkrachtige landbouw, een verbreding van de inkomstenbronnen voor landbouwers, een gezonde milieu en een rijke natuur.

In Vlaanderen werd het Europese budget, aangevuld met Vlaams geld, voornamelijk ingezet als directe inkomens- en investeringssteun voor landbouwers, hun gebouwen en installaties. Dit geld draagt vooral bij aan het verhogen van het concurrentievermogen van de landbouw en veel minder aan de ontwikkeling van een aantrekkelijk en gezond platteland voor iedereen zoals in Nederland.

VEN + EHS = Natura 2000?

In Europa is een Europees netwerk van beschermde gebieden uitgewerkt dat het voortbestaan en de ontwikkeling van natuurgebieden in Europa als doel heeft. Bovendien voorziet dit Natura 2000-netwerk voor een grensoverschrijdende bescherming van de Europese biodiversiteit.

In Vlaanderen zijn veel Natura 2000-gebieden afgebakend tegen de Nederlandse grens. Hier liggen dan ook vaak de gebieden met de hoogste natuurwaarden die, door hun perifere ligging, pas laat zijn ontgonnen. In Nederland daarentegen zijn tegen de grens bijna geen Natura 2000-gebieden afgebakend. Nochtans sluiten de natuurgebieden langs weerszijden van de grens op het terrein naadloos op elkaar aan. Bijzonder frappant is dit in de Maasvallei waar in Vlaanderen de afbakening stopt aan de oever van de Maas terwijl in Nederland de afbakening tot de helft van de Maas gaat. Anderzijds is de afbakening in Nederland veel smaller, niet breder dan de oeverzone en de helft van de Maas. In België werden op verschillende plaatsen ook de aansluitende (natuur)gebieden opgenomen in het Natura 2000-netwerk. Met andere woorden: de mogelijke Europese bescherming sluit hier niet op elkaar aan.

Ook in Kempen-Broek worden we hiermee geconfronteerd. Ter hoogte van het Smeethof in Bocholt loopt het Natura 2000-netwerk in België tot tegen de grens met Nederland. Langs Nederlandse zijde (de Kettingdijk) is echter een hiaat van ca. 500 meter waar het Natura 2000-netwerk niet aansluit. Ecologisch bijzonder waardevolle gebieden zoals het Wijffelterbroek zijn zelfs niet eens opgenomen in het Natura 2000-netwerk. Het Wijffelterbroek is wel een TOP-lijstgebied. Dit zijn gebieden waar de Nederlandse overheid / provincie zich tussen nu en 2015 met voorrang inzet voor het bereiken van herstel van (met name natte) natuur.

Natura 2000 gebieden langs de Maas sluiten net niet op elkaar aan.

Natura 2000 gebieden langs de grens sluiten net niet op elkaar aan.

Anderzijds loopt de Ecologische Hoofdstructuur (landelijk/provinciaal beleid) in Nederland wel tot tegen de grens en maken gebieden zoals het Wijffelterbroek wel deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur. Het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) sluit in het GrensPark eveneens aan op de grens en bijgevolg op de Ecologische Hoofdstructuur in Nederland. Op landelijk niveau is deze grensoverschrijdende netwerk gedachte dus beter toegepast dan op Europees niveau. Een aanpassing is hier echter mogelijk en gewenst.

Het aanwijzen en begrenzen van Natura 2000-gebieden is in Nederland een bevoegdheid van de nationale overheid. De lidstaten moeten hiervoor immers verantwoording afleggen voor de Europese Commissie. De provincies hebben wel de bevoegdheid om beheerplannen op te stellen en maatregelen te (laten) nemen om de Natura 2000-natuurwaarden in stand te houden en te ontwikkelen. Op verzoek van een terreinbeheerder (voor de Kettingdijk en het Wijffelterbroek is dit Natuurmonumenten) kan de provincie aan het rijk vragen om gebieden aan te wijzen als Natura 2000-gebieden. Een aanpassing van de lacune in het Natura 2000-netwerk ter hoogte van de Kettingdijk is dus mogelijk.

Wil je in Kempen~Broek het Natura 2000-netwerk, de Ecologische Hoofdstructuur of het Vlaams Ecologisch netwerk realiseren, zal je moeten rekenen met een andere werkwijze en prijsverschil voor gronden met een natuurbestemming. In Vlaanderen is de prijs voor grond met de bestemming 'natuur' op het gewestplan ca. 1,25 EUR/m². In Nederland kopen natuurorganisaties in de regel enkel gronden binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Dit zijn meestal landbouwgronden en de prijs bedraagt daarvoor 4,5 EUR/m². Eens gekocht krijgt de grond de bestemming 'natuur'. Als men dezelfde grond met een natuurbestemming vervolgens wil verkopen, bedraagt de prijs slechts ca. 0,5-1,5 EUR/m². Dit zorgt er voor dat grondaankopen (al dan niet in het kader van een Interreg project) 'op de grens' omzichtig moeten worden aangepakt. Als een Nederlandse organisatie gronden in België koopt aan Nederlandse prijzen kan dit zorgen voor een stijging van de grondprijs voor aanpalende gebieden in Vlaanderen.

Bij de verschillende grondaankopen die recent in Kempen~Broek zijn gerealiseerd, werd het verschil in mogelijkheden tussen Belgische en Nederlandse administraties of organisaties zeer duidelijk. Als in België een aan de overheid gelinkte organisatie gronden willen verkopen aan de overheid, zijn zij immers verplicht om de grondprijs te laten schatten door het Comité van Aankoop. Dit is een proces dat enkele maanden in beslag kan nemen. De werkwijze met vrijwillige kavelruilen die ook met dit project in het Nederlandse deel door ARK en een particuliere rentmeester werd toegepast, staat hiermee in schril contrast. Zoals reeds beschreven onder activiteit 5 (Klimaatbuffers) gebeurde dit vier maal sneller en twee maal goedkoper.

Om het Natura 2000-beleid naar de praktijk te vertalen, is op Europees niveau is afgesproken dat de landelijke overheden moeten zorgen voor een duurzaam overleven van de leefgebieden en soorten van Europees belang. Dat wordt de 'gunstige staat van instandhouding' genoemd. Om deze gunstige staat van instandhouding te realiseren, worden in de lidstaten zogenaamde instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt. De te behouden Europese habitattypes zijn in de verschillende landen of regio's min of meer gelijk gedefinieerd. Tijdens de vertaling van Europees naar landelijk beleid loopt het echter soms mis. Er zijn namelijk grote verschillen tussen de criteria die gebruikt worden om de staat van instandhouding te bepalen.

Als voorbeeld nemen we het habitatype Atlantische vochtige heide onder de loep. Vlaanderen en Wallonië zijn redelijk gelijklopend als het gaat over de criteria of de verschillende grenswaarden ervan. Hier zijn het voornamelijk de grenswaarden die verschillen. Maar er zijn ook criteria die in Wallonië wel en bij ons

niet gebruikt worden. Nederland volgt een heel andere methode. In Nederland werkt men niet met afzonderlijke criteria, maar kijkt men naar de aan-/afwezigheid van vegetatietypen en associaties waarvan de aanwezigheid op een gunstige of eerder matige staat wijst, tenminste als ze tezamen onder een bepaalde oppervlakte blijven of juist innemen. In Wallonië moeten sleutelsoorten talrijker zijn dan in Vlaanderen. In sommige gevallen wordt zelfs gespecificeerd dat een soort moet bloeien zoals Snavelbies in Duitsland, waar dat elders niet noodzakelijk is. Verstoringsbronnen worden in België apart genoteerd. In andere landen worden ze niet apart vermeld, maar komen wel tot uiting in de samenstellen-de vegetaties (Nederland) of denkt men ze weerspiegeld te zien in de afwezigheid van sleutelsoorten. Rechtstreekse informatie over het type verstoring is er in deze laatste gevallen dus niet. Voor de staat van instandhouding van soorten geldt ook dat dit gevarieerd gebeurt in de verschillende regio's en landen. Noodzakelijke aantallen verschillen nogal. (bron Geert De Blust)

Waterbeheer

Het beheer van onbevaarbare waterlopen in Vlaanderen en Nederland verschilt ook aanzienlijk. In het Nederlandse deel van Kempens~Broek is er voor onbevaarbare waterlopen één beheerder: het Waterschap Peel en Maasvallei. In Vlaanderen daarentegen wordt gewerkt met 3 of 4 beheerniveaus al naargelang de waterloop deel uitmaakt van een watering. De beheerder van een waterloop hangt van de categorie waaronder deze waterloop valt.

Categorie 1: omvat de gedeelten van de onbevaarbare waterlopen, stroomafwaarts van het punt waar hun waterbekken of hun stroomgebied ten minste 5.000 hectare bedraagt. Deze waterlopen worden beheerd door de afdeling Operationeel Waterbeheer van de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM).

Categorie 2: zijn de onbevaarbare waterlopen of gedeelten ervan die niet in de eerste en niet in de derde categorie gerangschikt zijn. De provincie beheert deze waterlopen als ze niet in een watering gelegen zijn (wat in Kempens~Broek wel het geval is, nl. de Watering Het Grootbroek).

Categorie 3: zijn de onbevaarbare waterlopen of gedeelten ervan, stroomafwaarts van het punt waar hun waterbekken ten minste 100 hectare bedraagt (= punt van oorsprong), zolang zij de grens niet hebben bereikt van de deelgemeente waar die oorsprong zich bevindt. De gemeenten beheeren deze waterlopen als ze buiten het gebied van de watering gelegen zijn. Dit is in Kempens~Broek niet het geval.

Nederlanders die grensoverschrijdend samenwerken met Vlamingen rond waterlopen kunnen alleen maar vaststellen dat het beheer van waterlopen in Vlaanderen bijzonder versnipperd is. Dit maakt het samenwerken, het overleggen er niet makkelijker op. Dit is echter onontbeerlijk aangezien nagenoeg alle beken die in het Vlaamse deel ontspringen of die er doorstromen naar Nederland afwateren.

Abeek © Erwin Christis

Mag het wat wilder?

De inzet van grote zoogdieren die een onmisbare rol spelen in gezonde ecosystemen is in een grensoverschrijdende samenwerking vaak aanleiding tot verhitte discussies of onbegrip. In Nederland, toch ook een dichtbevolkt land, is het herintroduceren van dieren onder strenge voorwaarden gebruikelijker dan in Vlaanderen. Zeker als het over grotere diersoorten gaat. Gezien het ruimtelijk beleid in Vlaanderen en de beperkte beschikbare ruimte voor de verschillende sectoren, zijn de sectorale belangen veel uitgesprokener. Dit leidt sneller tot conflicten en er wordt zeer huiverachtig gekeken naar de herintroductie van diersoorten.

Een voorbeeld is het proefproject (gestart in 2005) rond de herintroductie van het Edelhert in Kempen-Broek. De terugkeer van deze soort leidde tot hevige debatten en voor een gepland proefproject en –periode werd in Vlaanderen geen vergunning verleend. De provinciebesturen van Limburg (NL) en van Noord-Brabant beschouwen de herintroductie van het Edelhert echter als te realiseren beleidsdoel. Het proefproject in het Weerterbos is een succes te noemen omdat grote aantallen bezoekers genieten van het zogenaamde “hertjes kijken” en de edelherten door hun begrazing bijdragen aan een gevarieerdere natuur. In Vlaanderen is de herintroductie van edelherten (nog) niet aan de orde.

Het is dan ook een nieuwe uitdaging voor Vlaanderen om beleid te ontwikkelen voor nieuwe leefgebieden voor grote zoogdieren zoals het Edelhert. Vlaanderen wordt immers omgeven door lan-

den (Nederland, Duitsland en Frankrijk) of gewesten (Wallonië) waar deze soorten aanwezig zijn en waarvan het aantal toeneemt. Door deze toename zullen deze dieren op hun zoektocht naar een beschikbaar territorium de grens van Vlaanderen oversteken. Vlaanderen realiseert samen met de omringende landen en gewesten, bij voorkeur zelfs over de grens, het Europese beleid zoals bijvoorbeeld het Natura 2000-netwerk. Natura-2000 is een Europees netwerk waarmee natuurgebieden worden verbonden en waardoor soorten kunnen migreren. Eens (delen van) dit netwerk is/zijn gerealiseerd, is vanuit het huidige Vlaamse beleid het echter niet gewenst dat (grotere) soorten er gebruik van maken...

De visie over en het beheren van populaties wilde dieren (Ree, Edelhert, Everzwijn, Grauwe gans,...) is ook onvoldoende of niet op elkaar afgestemd. Een reebok die van Weert (NL) naar Kinrooi (B) wandelt, zich volledig onbewust van een administratieve grens in zijn leefgebied, moet echter rekenen met een verschillend beleid in beide landen. Bovendien zijn de afschotplannen voor deze reebok in het Nederlandse deel van zijn leefwereld onvoldoende afgestemd op die in het Vlaamse deel van zijn leefgebied.

De strijd tegen exoten – soorten van elders die bewust of onbewust in de natuur worden losgelaten – wordt dan weer in beide landen even belangrijk beschouwd. En gelukkig maar want deze exoten kunnen voor een zeer hoge verstoring van het natuurlijk evenwicht zorgen.

Edelhert in het Weerterbos © Erwin Christis

Grensoverschrijdende kennis

Wil je deze exoten, (nieuwe) grote zoogdieren of de bestaande biodiversiteit in één grensoverschrijdende gegevensbank opnemen, heb je geduld en de nodige computerkennis nodig. De gegevensbanken voor biodiversiteit zijn in Nederland en Vlaanderen verschillend. Zelfs de methodiek van monitoring en het ingeven in de gegevensbank verschillen. In Kempen~Broek wordt momenteel een 'ingangsportaal' geprogrammeerd voor de gegevensbank www.waarneming.nl en www.waarnemingen.be. Hierdoor kunnen de inventarisatiegegevens voor Kempen~Broek op zijn minst aan de invoer zijde op één locatie worden ingegeven. Dit is echter geen oplossing voor het bestaan van de verschillende gegevensbanken, vaak van verschillende organisaties, die in Nederland en Vlaanderen worden gehanteerd. Het is een lapmiddel om op zijn minst voor het GrensPark Kempen~Broek grensoverschrijdend samen te werken rond deze materie.

Een vergelijkbare situatie ontstaat bij de uitwisseling van topografisch kaartmateriaal of GIS gegevens. De gegevens op topografische kaarten verschillen tegen de grens wel eens waardoor beide kaarten niet perfect op elkaar aansluiten. Voor het 'vertalen' van Belgische GIS gegevens naar Nederlandse gegevens (en omgekeerd) is steeds een omrekening noodzakelijk. Voor de samenvoeging van de bodemkaart van het Belgische deel van Kempen~Broek en het Nederlandse deel moeten eveneens meerdere tussenstappen worden genomen. Daarenboven is er een verschil op detailniveau, kaartenheden en schaal tussen de Ne-

derlandse en de Belgische bodemkaart. En tenslotte bedraagt het hoogteverschil op de grens tussen België en Nederland 2,33 meter. Dit komt door het gebruik van verschillende ijkpunten. In België wordt gewerkt met de Tweede Algemene Waterpassing (TAW). Het nulpunt is het gemiddelde zeeniveau bij eb van de Noordzee te Oostende. In Nederland werkt men met het Normaal Amsterdams Peil (NAP). Het nulpunt is het gemiddelde hoogwaterniveau van het IJ in Amsterdam.

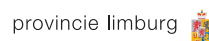
Uit de opgenomen voorbeelden blijkt dat grensoverschrijdend samenwerken op sommige vlakken een grotere uitdaging is dan op andere. Ze zijn niet onoverkomelijk en vergen soms de nodige creativiteit, maar ze kruiden met zekerheid grensoverschrijdende projecten zoals ons Interreg IV project Duurzaam Verbinden. In het GrensPark Kempen~Broek wordt dan ook steeds vaker gesproken over samenwerking en niet meer over grensoverschrijdende samenwerking. Na het duurzaam verbinden gaan we door met het duurzaam samenwerken.

© RKLM

Dit Interreg IVa project kwam tot stand door:

Met de financiële steun van:

Europa investeert in uw regio

Verantwoordelijke Uitgever:

Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw
Ignace Schops
Winterslagstraat 87
B – 3600 Genk
tel. +32 (0)89 65 56 65
e-mail info@rlkm.be
www.rlkm.be

Tekst, redactie en realisatie:

Kristel Neyens, Els Peusens, Erwin Christis

D/2013/8362/9

© Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw.

Ven in het Weerterbos © Erwin Christis